

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE 3. LÉKAŘSKÁ FAKULTA

Klinika pracovního a cestovního lékařství

Lenka Valentová DiS.

**Světová náboženství a jejich význam
pro osoby vyjíždějící do zahraničí**
*Word religions and their importance
for travellers*

Bakalářská práce

Praha, květen 2010

Autor práce: Lenka Valentová DiS.
Studijní program: Specializace ve zdravotnictví
Bakalářský studijní obor: Veřejné zdravotnictví

Vedoucí práce: Doc. MUDr. Evžen Hrnčíř, CSc., MBA.
Pracoviště vedoucího práce: Klinika pracovního
a cestovního lékařství 3. LF UK v Praze

Datum a rok obhajoby: 17. června 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla používána ke studijním účelům.

V Praze dne 31. května 2010

Lenka Valentová DiS.

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala za pomoc při zpracování bakalářské práce Doc. MUDr. Evženu Hrnčířovi, CSc., MBA.

Obsah

ÚVOD	5
1 HINDUISMUS	6
1.1 Věrouka.....	6
1.2 Bohoslužba a svátky	9
1.3 Rodina a společnost	11
1.4 Péče o zdraví a stravování	14
2 BUDDHISMUS	17
2.1 Věrouka	17
2.2 Bohoslužba a svátky	20
2.3 Rodina a společnost.....	20
2.4 Péče o zdraví a stravování.....	23
3 JUDAISMUS	26
3.1 Věrouka	26
3.2 Bohoslužba a svátky	30
3.3 Rodina a společnost.....	32
3.4 Péče o zdraví a stravování.....	33
4 KŘESŤANSTVÍ	36
4.1 Věrouka	36
4.2 Bohoslužba a svátky	40
4.3 Rodina a společnost.....	40
4.4 Péče o zdraví a stravování.....	42
5 ISLÁM	45
5.1 Věrouka	45
5.2 Bohoslužba a svátky	48
5.3 Rodina a společnost.....	50
5.4 Péče o zdraví a stravování.....	52
ZÁVĚR	54
SOUHRN	56
SUMMARY	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM PŘÍLOH	61

Úvod

Téma své bakalářské práce Světová náboženství a jejich význam pro osoby vyjíždějící do zahraničí jsem si vybrala z toho důvodu, že Česká republika dlouho patřila mezi země, které byly uzavřeny před okolním světem. Neměli jsme tedy možnost kontaktu s lidmi jiných národností vyznávající odlišná náboženstvími a dodržující specifické zvyky a tradice. Toto téma jsem zvolila proto, abych náboženství lépe poznala a snad i pochopila širší souvislosti mezi chováním a vyznáním víry.

V průběhu posledních dvaceti let, kdy se Česká republika otevřela světu, došlo k ekonomickému růstu a její občané začali cestovat do všech částí světa. Při svých cestách, ať už pracovních nebo turistických, se mohou setkat s lidmi různého vyznání, kteří aktivně praktikují svou víru v Boha v běžném životě dodržováním specifických pravidel ve stravování, rituálech, modlitbách, vztahem k ženám apod..

Z tohoto důvodu jsem si jako cíl své práce stanovila vytvořit alespoň stručný přehled specifik typických pro daná náboženství.

V této práci se budu zabývat Hinduismem, Buddhismem, Judaismem, Křesťanstvím a Islámem, jelikož se jedná o jedny z nejstarších náboženství s velmi významným počtem věřících a je možné se s nimi setkat v nejčastěji navštěvovaných destinacích.

Práce je rozdělena do pěti kapitol dle jednotlivých náboženství seřazených chronologicky dle doby a také místa vzniku. Jednotlivé kapitoly jsou dále děleny na podkapitoly týkající se věrouky, bohoslužeb a svátků, rodiny a společnosti, péče o zdraví a stravování.

V současné době také existuje velmi mnoho sekt a náboženství s různým počtem věřících v odlišných částech světa. Tyto sekty a náboženství však vesměs vychází z pramenů z výše uvedených základních náboženství, ale mohou se od nich i velmi výrazně lišit z důvodu odlišného výkladu základních pramenů daného náboženství.

1 Hinduismus

Nezraňuj druhé, neublížuj myšlenkou ani slovem, nevyslovuj nic, co by mohlo způsobit bolest jiných tvorů. Ten kdo pravidelně zdraví a neustále ctí staré, získá navýšení čtyř hodnot: délky života, znalostí, slávy a síly... Nebuď závislý na druhých, ale spoléhej pouze na sebe. Skutečné štěstí se rodí ze soběstačnosti... Předstíráním se oběť stává prázdnou; sebeuspokojení vede ke ztrátě odměn za střídmost; chlubení zcela zničí dobro obětiny.

*Manuův zákoník*³

1.1 Věrouka

Hinduismus je nejstarší ze zavedených náboženství, i když by možná bylo správnější jej označit za skupinu vzájemně spřízněných náboženství. Slovo "hindu" fakticky označuje lid a kulturu údolí Indu, oblasti ležící dnes na pomezí Pákistánu a Indie, takže vlastně znamená "náboženství indických národů". Nejstarší z věr nyní začleněných do hinduismu sahají snad až do roku 3000 př. Kr., i když posvátná Rgvéda o 1028 hymnech byla složena teprve kolem let 1400 – 1200 př. Kr.²

Hinduismus nemá žádného historického zakladatele ani jednotný systém víry, nemá jednotnou nauku o spáse, ani centralizovanou autoritu.¹ Charakteristickým rysem hinduismu je jeho rozmanitost s určitými jednotnými prvky procházejícími různými tradicemi.

Z tohoto důvodu je hinduismus označován za vrcholné pohanské náboženství. Když se hinduismus geograficky šířil, jeho pružnost mu umožňovala absorbovat a přizpůsobovat si místní náboženské představy.² Z doslova milionů bohů a polobohů, z nichž se většina omezuje na jednotlivé vesnice, je nejznámější trojice – trimúrty: Brahma stvořitel, Višnu udržovatel a Šiva ničitel. Brahma je uctíván jen málokdy a i trimúrty je často nahrazováno skupinou pěti

bohů – Višnu, Šiva, Déví, Súrja a Ganéša. Dva nejvýznamnější bohové, které hinduisté uctívají všude, jsou Šiva a Višnu.

Višnuismus (oddanost Višnuovi), šivaismus (oddanost Šivovi) a šaktismus (též tantrismus, oddanost Bohyni čili Déví) představují neznámější hinduistické tradice. ¹

Při vysokém počtu bohů a stáří tohoto náboženství jistě nepřekvapuje, že existuje mnoho zcela rozdílných variant hinduismu a že nová hnutí hinduistického původu se mohou navzájem naprosto lišit. ²

Hinduisté věří v reinkarnaci, myšlenku, že duše se po smrti znovu rodí v novém těle. Kvalita vašeho příštího života závisí na tom, co uděláte a co se naučíte v tomto životě². Z tohoto důvodu není možné konvertovat k hinduismu. Hinduistou je možné se jen narodit.

Karma, která má ústřední význam pro nauku o reinkarnaci, je pro hinduisty samozřejmé přesvědčení, že lidské skutky určují situaci člověka v tomto životě a znovuzrození v životě příštím. Každé jednání má nevyhnutelné důsledky. ¹ Karma je neoddelitelná od dharmy (náboženské a společenské povinnosti jedince) a sansáry (nekonečný cyklus znovuzrození).

Znamená to tedy, že výsledkem dobrých skutků je dobrá karma, která vytváří štěstí v tomto životě i dobré znovuzrození; ze špatných skutků vyplývá špatná karma, která může vést k daleko méně žádaným znovuzrozením na nižších stupních společenské hierarchie nebo v podobě zvířete; nešťastná duše může též trpět mukami v jednom z mnoha pekel. Od cyklu sansár je možné se odpoutat oddaností božstvu, náboženskými rituály, které mají smazat minulé hříchy, záslužnými činy apod. Tyto výsledky vlastního jednání mohou vést k osvobození (mókša). ¹

K duchovnímu naplnění a osvobození vedou tři cesty (márga či jóga): džňánajóga (cesta poznání/moudrosti – zahrnuje náboženskou praxi, meditaci, sebočištění a studium spisů), karmajóga (cesta práce – umožňuje běžným lidem všude všude aby dali duchovní význam každodennímu životu) a bhaktijóga (cesta milujícího

uctívání – intenzivní osobní vztah mezi božstvem a jeho vyznavačem). Cestou bhakti jde dnes mnoho zaměstnaných Hindů, jejichž duchovní disciplína se může lišit, ale obvykle se vyznačuje službou a láskyplným uctíváním boha.

Hinduismus nabízí čtyři řádné cíle (purušártha) lidského života, které společně zajišťují duchovní a sociální harmonii. A to:

- Artha (světské bohatství a úspěch) je řádný cíl, pokud o něj usilujeme bez touhy, zlosti a nenasytnosti. Úsilí o získání postavení, hromadění bohatství atd. jsou tudíž oprávněné, pokud nenarušují dharmu.
- Káma (smyslová rozkoš) je též řádný cíl, pokud je v souladu s dharmou. Jde o sledování příjemných činností včetně sexuality, her, zábavy, umění a literatury. Kámasútra ze třetího nebo čtvrtého století po našem letopočtu rozsáhle rozebírá sexuální techniky, umění slasti a svádění.
- Dharma (ctnost, mravnost) má dvě úrovně. Je to jak osobní soubor povinností (sadharna), tak všeobecně platná absolutní mravnost.
- Mókša (duchovní osvobození) je nejzazší hinduistický cíl. Znamená osvobození z područí utrpení a znovuzrození (sansára).¹

System čtyř cílů je možné pochopit tak, že všechny cíle jsou navzájem provázány a žádný z nich není hlavní, nebo vytvářejí vzestupnou hierarchii a mókša překračuje tři předchozí cíle. Tento systém demonstruje složitost lidských tendencí a snah.¹

1.2 Bohoslužba a svátky

V raných védských časech měla bohoslužba obvykle formu obětního rituálu (Jadžňa) přírodním bohům, např. bohu Slunce (Súrja), bohu deště (Indra), bohu ohně (Agni) nebo bohu Sóma (jenž údajně přebývá v halucinogenní rostlině téhož jména). Při těchto rituálech se obětovala zvířata (kozy nebo krávy), nebo se do ohně vhažovaly obětiny ve formě věcí, jako je čištěné máslo, med nebo mléko; oběť doprovázel zpěv védských hymnů a modliteb. Staré védy představují liturgické texty, které dopodrobna popisují rituální metody. Těmito rituály se měli bohové potěšit a následně zajistit blaho sponzorovi či patronovi oběti (jadžňamana) a jeho rodině.¹

V dnešní době jsou jadžňany vzácností. Mnohem běžnějším typem bohoslužby je pudža, rituální oddané uctívání, které pravidelně probíhá v chrámech pod vedením bráhmanských kněží a také často v soukromí u domácích oltářů. Pudža může směřovat ke kterémukoli z mnoha bohů a bohyní hinduistického panteonu. Nejdůležitější z nich jsou velcí bohové Višnu a Šiva a bohyně Šakti.¹

V chrámech zasvěcených různým hinduistickým bohům a bohyním obvykle najdeme vysvěcené vyobrazení božstva; a právě k němu směřuje rituál pudža. V průběhu rituálu kněz rituálně očišťuje sebe i oltář, vyzývá přítomnost božstva v obrazu a pak provádí bohoslužbu tak, že vyobrazení rituálně omývá a zdobí, symbolicky je živí a s hořící lampou obchází kolem něj v rituálu světla. Tento postup obvykle doprovází zpěv sanskrtských manter, foukání do lastur a cinkání zvonků. Obyvatelé hinduistických domácností obvykle provádějí zkrácenou verzi tohoto rituálu.¹

Vedle pudžy patří k obvyklým způsobům bohoslužby bhadžana neboli zpěv hymnů a přednes sahasranáma, tisíce jmen bohů a bohyní.¹

V hinduistickém chápání věcí je posvátno všudypřítomné; není jen v chrámech a posvátných zobrazeních, ale zjevuje se i v přírodě: v kamenech, stromech, horách a řekách. Jednou za čas se posvátno "manifestuje" v podobě tajuplné skály, potůčku či pramene, a místo takového zjevení se stává předmětem uctívání. V příznivých měsících hinduistického kalendáře se na takových místech shromažďují poutníci a o zázračné povaze poutních míst se vyprávějí mýty. V hinduistické mytologii mají výjimečný význam posvátné řeky a svatá města podél nich. Pojímají se jako místa přechodu mezi světským a posvátným, jakož i mezi světy živých a mrtvých. Ganga v severní Indii je v tom ohledu obzvlášť mocná; i jedno ponoření do této řeky údajně přináší věřícímu nevyslovitelný duchovní prospěch. ¹

Posvátno se často zjevuje i v živých věcech. Kráva, opice a v některých částech Indie dokonce i had a krysa se považují za posvátná zvířata, a proto se uctívají.

Ještě běžnější je uctívání svatých mužů a žen, kteří jsou s to konat zázraky, přetvářet tím životy svých vyznavačů a zajišťovat jejich blahobyty. Mnoho takových svatých postav přilákalo rozsáhlé skupiny následovníků; ony samy pak svým duchovním vlivem překročily místní i národní hranice. ¹

Hinduistický (lunární) kalendář protíná řada náboženských svátků. Chránové svátky se obvykle vyznačují procesím, při kterém věřící nesou chránovým městem nebo vesnicí boží obraz, a dávají tak věřícím šanci uvidět boha v celé jeho slávě. K dalším svátkům oslavujícím význačné události Hinduistické mytologie patří:

- Džanmaštami (červenec-srpen): oslava narození oblíbeného hinduistického boha Kršny;
- Ganéša Chaturthi (srpen-září): svátek zasvěcený bohovi se sloní hlavou Ganéšovi, odstraňovateli překážek;
- Dussehra (září-říjen ke konci monzunu): vyznačuje vítězství Rámy a jeho opičí armády nad démonem-králem Rávanou. Zahrnuje Navaratri (známý též jako "svátek devíti nocí"), jenž v Bengálu vrcholí velkolepou oslavou zasvěcenou bohyni Durga;

- Díválí (říjen-listopad): svátek světél záhy po Dussehra. Hindové po celém světě si zdobí domy lampami a vyměňují si dárky;
- Šivarátri (leden-únor): svátek Šivy;
- Holi (únor-březen): jarní svátek, při němž se lidé navzájem myjí ve vodě a v barevném pudru.¹

Kromě těchto svátků existuje v různých částech hinduistického světa několik místních obřadů. Jedním z nich, nejspíš nejoblíbenější, je Kumbhaméla, která se střídavě slaví jednou za tři roky ve čtyřech místech v severní Indii (Hardvár, Nasik, Udžain a Alláhabád).

1.3 Rodina a společnost

Hinduisté se hierarchicky dělí do čtyř kast (varna): brahmáni (kněží tzn. rituální odborníci), kšatrijové (bojovníci, vládcí), vaišjové (běžní občané – zemědělci, obchodníci a řemeslníci). Členové těchto tří kast byly „dvakrát zrozeni“ (dvidža) tzn., že mužští příslušníci procházeli iniciací, která potvrzovala status plnohodnotných členů společnosti. Tento iniciační rituál je odlišoval od čtvrté varny šudrů (služebníci, otroci, obyvatelé dobytých území).¹

Dvě společenské skupiny tento obraz světa dále komplikují: ženy, které získávaly kastovní příslušnost svých otců a manželů, a lidé spadající do ještě nižší vrstvy než šudrové. Po celá staletí byla tato skupina nazývána jako „nedotýkatelní“; dnes sami sebe nazývají dalitové (utlačovaní).

Kasta a společná rodina bývají často vnímány jako určující prvky tradiční hindské společenské organizace. Kastovní systém hierarchicky uspořádává hinduistickou společnost, takže různé společenské skupiny jsou ve vztahu nadřazenosti a podřazenosti na základě úrovně své čistoty. Každý Hind se rodí do kasty svých rodičů. Podle tradice byly kastovní skupiny kategoriemi pracovních oborů a povaha zaměstnání určovala úroveň čistoty.¹

Rituál, bohoslužba a studium posvátných textů, nejčistší činnosti, byly výsadou „nejčistší“ a „nejvyšší“ kasty, brahmánů. Na druhém konci hierarchie stáli takzvaní „nedotknutelní“, kteří byli

kvůli nečistotě svého povolání (uklízění, koželužství apod.) považování za příliš poskvrněné, než aby mohly být součástí společnosti a proto byly vyloučeni z běžného společenského života.¹

Mezi těmito extrémy se rozpínalo široké a různorodé spektrum kastovního zařazení. V tradiční indické vesnické společnosti určovala kasta většinu ohledů lidského života: kde člověk žil, s kým se mohl právoplatně stýkat, s kým mohl jíst, s kým mohl uzavřít manželství. Z tohoto důvodu byla společenská mobilita, zvláště na nejnižších stupních společnosti, velmi omezená.¹

Stejně jako kasta určovala místo člověka ve společnosti, tak v rámci společné rodiny určoval status postavení člověka v domácnosti. V systému společné rodiny společně žily dvě, často tři a někdy i čtyři generace v jedné domácnosti, sdílely společný obývací prostor a kuchyňské vybavení, žily ze společných finančních zdrojů a sdílely zodpovědnost za udržování rodinného domu. V tradičním systému hinduistické rodiny přecházelo rodinné vlastnictví z muže na muže. Ženy vlastnily nebo ovládaly rodinný majetek jen zřídka.¹

Podle tradice odvozovaly ženy svou totožnost od mužské autority: před sňatkem jí byl obvykle otec, po sňatku manžel a ve stáří synové. Sňatek byl a dodnes zůstává ústřední institucí, která uspořádává a ovládá hinduistický společenský systém. Z tradičního hlediska není sňatek formalizací romantického vztahu mezi jednotlivými jedinci, ale úmluvou mezi rodinami z totožných nebo podobných vrstev v rámci kastovní hierarchie.¹

Nevěsta (ve většině hinduistických společenství chápána jako dar rodičů rodině ženicha) zpravidla přináší ženichově rodině bohatství v podobě věna. Obvyklé je přesvědčení, že její rodiče získají duchovní prospěch tím, že dávají svou dceru ženichově rodině.¹

I přesto, že v hinduistické společnosti dodnes vládou instituce kast a společné rodiny, prošly ohromnými změnami hlavně v důsledku změn ekonomického uspořádání. Také ekonomický status žen se do určité míry změnil, i když převládají mnohé tradiční představy o roli ženy v rodině.¹

V moderní hinduistické společnosti kasta již nutně neurčuje zaměstnání, příjem nebo společenský status. Toto je patrné hlavně ve městech, kde moderní povolání a pracovní místa umožňují určitý stupeň autonomie vůči kastovním omezením, přestává být kasta často nejdůležitějším měřítkem lidské identity. Také systém společné rodiny nejlépe fungoval v dobách, kdy se povolání dědilo, a různé generace rodiny měly příjem ze stejných zdrojů živobytí. ¹

Urbanizace a industrializace vytvářející nové a početnější pracovní příležitosti, a také moderní vzdělávací instituce, které poskytují uchazečům s různým zázemím nové dovednosti, umožňují mladším generacím nejen možnost vytrhnout se z dědičných rodinných povolání a najít si nový druh zaměstnání, ale také založit vlastní nezávislé rodiny. ¹

Stále více žen navštěvuje vzdělávací instituce a chodí do zaměstnání, nepotřebují již tedy takovou podporu mužských členů vlastních rodin. Do určité míry si tak mohou prosazovat nezávislost a autonomii vůči tradiční struktuře rodiny. ¹

I přes to, že v mnoha případech samostatná rodina nahradila rodinu společnou, zůstává vliv společné rodiny velmi silný. Rodiny jsou úzce provázány napříč generacemi a starší členové rodiny, i když nežijí nablízku mladším, mají dodnes značnou pravomoc. Rodiče mívají hlavní slovo při určování životních partnerů svých synů a dcer, byť sňatek z lásky, který je v protikladu k dohodnutému sňatku, je v současném hinduistickém světě stále populárnější. Rodiny se obvykle scházejí při příležitostech narození dítěte, sňatu a pohřbu. ¹

1.4 Péče o zdraví a stravování

Ayurveda je tradiční indické lékařství, které vychází z přesvědčení, že všechny objekty ve vesmíru, včetně lidského těla se skládají z pěti základních prvků: země, vody, ohně, vzduchu a vakua (ether). Člověk je tvořen spojením tří humorálních látek - tekutin (Vata, Pitta a Kapha), dále sedmy základních tkání (Rasa, Rakta, Mansa, Meda, Asthi, Majja & Shukra) a tělesných odpadů (výkaly, močí a potem).⁵

Růst a rozklad těla a jeho částí závisí na jídle, které je rozloženo na humorální látky, tkáně a odpadní látky působením „vnitřního ohně“ (Agni). Metabolismus potravin má vliv na zdraví a nemoci, které jsou významně ovlivněny psychickými mechanismy a „vnitřním ohněm“ (Agni). Zdraví nebo nemoc závisí na rovnováze jednotlivých vnitřních i vnějších prvků. Nerovnováha prvků vede k onemocnění jako důsledku dietní chyby, nežádoucích návyků nebo nedodržení zásad správného bydlení.⁵

Léčba spočívá v obnovení celkové rovnováhy těla i myslí prostřednictvím úpravy stravování, životních návyků, podávání léků a preventivních opatření. Pacient je vždy diagnostikován jako celek zahrnující jak tělesné funkce a závažnost klinického stavu tak psychické schopnosti, dále denní režim, stravovací návyky, stav zažívání a údaje o osobní, sociální, ekonomické a environmentální situaci pacienta.⁵

Odborník na Ayurvédskou léčbu se nazývá Baid. Homeopatickým odborníkem je lékař. Baidové jsou často odborníky jak v ayurvedě tak i v homeopatii. Hinduisté obvykle navštíví Baida, ale ošetření kombinují také se západní medicínou. Lékař praktikující západní medicínu by se měl před zahájením léčby zeptat, zda pacient užívá jakékoli ayurvédské nebo homeopatické léky.⁹

Léky živočišného původu nejsou přijatelné, protože mohou mít negativní vliv na karmu, jelikož zvířata zabitá z důvodu přípravy léků mohla být v jiném životě blízkým příbuzným nemocného.⁹

Mnoho hinduistů nechce darovat své orgány, protože si nejsou jisti tím, jaký vliv to bude mít pro jejich nadcházející životy. V době založení náboženství nebyla transplantace orgánů známá, proto se není popsána v náboženských textech.⁹

Užívání antikoncepce je v pořádku, ale sexuální styk je přijatelný pouze v rámci manželství. Potraty jako takové povoleny nejsou, ale pokud je život matky v ohrožení, je lepší zachránit matku než plod.⁹

Pitvy nejsou žádoucí, ale pokud ji vyžaduje zákon, tak jsou umožněny. Hindové věří, že narození a smrt jsou předurčeny nejvyšším bohem. Když člověk zemře, putuje jeho duše 365 dnů k Bohu, a po tuto dobu je odpovědný za své jednání během svého života, a na základě toho bude rozhodnuto o formě a délce jeho příštího života. I když je zdraví a ochrana života důležitá, jeho délka se ovlivnit nedá. Dokonce, i když bude pacient napojen na podpůrné přístroje, smrt se dostaví v předurčeném čase. Hinduisté vždy doufají v přirozenou a klidnou smrt, od počátku života se modlí za dobrou smrt. Například věří, že je lepší rychlá smrt následkem srdečního infarktu, než pomalé umírání při dlouhé nemoci jakou je např. rakovina. Tam kde člověk zemře, jsou vykonány potřebné obřady. Po té je tělo zpopelněno a ostatky jsou rozptýleny do vody.⁹

Velká města nabízejí poměrně slušnou zdravotní péči, samozřejmě však odpovídající místním možnostem. Ve venkovských oblastech je situace mnohem horší. Obecně lze říci, že do Indie by měly jezdit pouze osoby v dobrém zdravotním stavu. Je vhodné si s sebou vzít dostatečnou zásobu užívaných léků, jednorázových injekčních stříkaček a jehel, neboť ty nejsou vždy k dispozici. Vzhledem k tomu, že zdravotní péči si cestující musí hradit sám a v hotovosti, je dobré si před cestou sjednat zdravotní pojištění.⁴

Jednotná indická kuchyně neexistuje, je velmi různorodá a aromatická. Značné rozdíly jsou způsobeny náboženskými regulami. Velká část Indů jsou vegetariáni, někteří nejedí ani vejce, pouze ovoce a zeleninu. Hinduisté mají přísně zakázáno hovězí maso. Zvláštnost indické kuchyně spočívá v jejím kořenění, v tropickém klimatu má kořenění své opodstatnění, povzbuzuje v horkém podnebí chuť k jídlu. Nejpoužívanější je koriandr, zázvor, kardamon, skořice, anýz, hřebíček, chilli, ale také asa foetida, tzv. "čertovo lejno". Dbají však na vyváženost koření v jednotlivých pokrmech. Většinu pokrmů Indové připravují na rozpuštěném másle nebo na rostlinných olejích. Živočišné tuky se jinak zcela vylučují. Další zvláštností je široký výběr mléčných výrobků, jogurt se konzumuje prakticky denně. Typické je množství pokrmů z obilovin, luštěnin, kukuřičné mouky. Součástí mnoha pokrmů je kokosové mléko. ⁶

Hlavním příkrmem je rýže nebo speciální placky z pšeničné mouky a šrotu. Králem indického koření je kari. Indičtí kuchaři si kari vyrábějí sami, díky tomu pak dosahují u svých pokrmů nenapodobitelné chuti. Pokrm zvaný "khirčí" je vyroben z rýže, která se smíchá s čočkou, což je u nás nepoužívaná kombinace. Jídla, kdy se maso před úpravou nakládá do směsi jogurtu s kořením, se nazývají "korma". Velmi rozšířené jsou kebaby - kousky masa opékané nad dřevěným uhlím. Podle tradice se pokrmy jedí rukama, stoluje se na zemi, kde si všichni libovolně nabírají pomocí tří prstů pravé ruky, jídlo bývá zapíjeno pramenitou vodou nebo džusy. ⁶

Hinduisté by se měli vyhýbat alkoholu. ⁹

2 Buddhismus

„Nikdo ať nikoho neklame a nikým neopovrhne ať už kýmkoli a kdekoliv. Nikdo ať nikomu ubližuje pro svou zlobu či zášť..

Nechť celý svět prostoupí myšlenky bezmezné lásky; nahoře, dole i napříč, bez jakýchkoli překážek bez nenávisti a záště."

Méttásutta, verše 6 a 8¹

2.1 Věrouka

Buddhismus bývá někdy volně charakterizován jako hinduismus bez bohů. Slovo buddha znamená osvícený a za staletí bylo mnoho buddhů; nejznámější z nich je zakladatel buddhismu Siddhártha Gautama (asi 560-480 př. Kr.).²

Budhismus je vnější označení náboženství, které jeho vyznavači často označují prostě dharma (pálijsky dhamma). Toto slovo znamená „nauku“ i „to, jak se věci mají“. Právě proto, že Siddhártha Gautama objevil, jak se věci mají a učil o tom, stal se „Buddhou“ (Ten kdo se probudil).¹

Celý příběh Buddhova života vypráví o věcech, které vypadají jinak, než jaké jsou. Buddha učil, že "vidět věci tak, jak jsou", je cesta k překonání všech nepříjemností, nedokonalosti a zmaru. To vše lze souhrnně označit jako dukkha (v pálijštině) či dukkha (v sanskrtu), což doslova znamená "bolest" či "utrpení". Buddha učil, že pokud pohlédneme do hloubky, uvidíme, že naše životy jsou od základu dukkha. Buddha se nezajímal o problém Boha; a buddhistická tradice je zajedno v tom, že stvořitelský Bůh, jak ho pojímá například křesťanství, neexistuje.¹

Důvodem utrpení je podle buddhistů naše nevědomost: nepochopení, jak věci skutečně jsou. Všichni žijeme své životy z této perspektivy selhávajícího poznání. Základním ohledem tohoto nepochopení je přehlížení skutečnosti, že všechno v naší zkušenosti je ze své podstaty pomíjivé. Všechny věci se mění, a ze všeho nejvíce my sami. Utrpení vyplývá z toho, že se ve svých zkušenostech

a ve svých životech snažíme "zastavit věci", aby se nerozpadly a nepřestaly být, v čemž samozřejmě nemůžeme uspět. Musíme se naučit nechat věci být, ale musíme je nechat být na velmi hluboké úrovni, jinak zůstaneme zmateni a utrpení bude trvat donekonečna. ¹

V buddhistickém pojetí se skládáme z proudu vědomí a s ním spjatými mentálními obsahy, jako jsou pocity a záměry, a z těla, které se rovněž neustále mění. Další údajně neměnný prvek zvaný „já“ (pálijsky attá, v sanskrtu átman) už není nezbytný. Vlastně by jeho předpoklad mohl vést k nebezpečné formě sebestřednosti, k naprostému opaku "nechávání být". ¹

Buddhistická tradice proto učí o „ne-já“ (pálijsky anátta, sanskrtu anátman). Po smrti tělo přestává existovat, avšak věčně plynoucí nepřetržité vědomí se svým mentálním doprovodem trvá dál a jakoby si „losuje“ další tělo podle dobrých nebo špatných skutků člověka (karma). Takové „převtělení“ znamená, že člověk je opět vystaven utrpení (stáří, nemoci, smrti atd.). Tento proces končí pouze tehdy, pokud necháte věci být na nejhlubší možné rovině, jíž dosáhneme meditací. Toto nechání být pramení z nahlédnutí věcí, jak skutečně jsou, a z naprostého převrácení téměř instinktivních a frenetických vzorců zachytávání věcí. Toto opadnutí buddhisté nazývají „osvícení“ (párijsky nebána, v sanskrtu nirvána). ¹

Buddha učil o Čtyřech ušlechtilých pravdách, které jsou základem jeho učení: ³

- Na světě existuje utrpení
- Utrpení má příčinu (utrpení nebo také nevědomost)
- Eliminací příčiny lze ukončit utrpení.
- Existuje cesta, jíž je možné ukončit utrpení.

Formálně se Buddhovo poselství řídí pravidly starověkých indických lékařů, od kterých se očekávalo, že v přesném pořadí pojmenují symptomy, příčinu, možnost léčby a lék pro danou chorobu. K rozvoji ayurvedy došlo díky buddhistům. ³

Tyto principy vychází z předpokladu víry v reinkarnaci - koloběh zrození, smrti a znovuzrození tzv. kolo života. Lpění na myšlenkách

a věcech tohoto světa je pouto k nekonečnému cyklu kola života. Buddha vyzíval k odpoutání se od něj a jeho řešení navrhuje jednání, jakým by měl buddhista postupovat k nirváně – blaženosti, kterou končí koloběh znovuzrození spojený s utrpením. Cesta k nirváně vede Ušlechtilou osmidílnou stezkou správného názoru, správného rozhodnutí, správné řeči, správného jednání, správného způsobu života, správného usilování, správného zaměření myšlení a správného soustředění (meditace).

Mravnost je „podloží“ stezky a zahrnuje vyvarování se zlého a konání dobra. Bez mravní kázně nelze žít svatý život. Mravnost zahrnuje následující body:

- Neubližovat žádným živým bytostem - také znamená projevovat lásku a soucit;
- Nebrat cizího nedostal - uznávat hodnotu a důstojnost ostatních lidí;
- Vystříhat se cizoložství - viz předchozí bod;
- Neříkat nepravdu - pěstování vlastní poctivosti a integrity;
- Nepřijímat nic, co zamlžuje nebo opájí mysl např. alkohol nebo drogy.

Podle buddhistického pojetí karmy má jednání v tomto životě přímý vliv na životy budoucí. Všechny dobré činy jedince se sčítají a zajišťují mu pro další život pokrok směrem k osvícení.³ Zásluhy mohou být získávány různými způsoby: dary - chudým mnichům, mniškám a jejich komunitám; konáním dobrých skutků; a uctíváním bohů.

Buddhistický kánon je tvořen sútrami (pálijsky suttami), obsahující obecné Buddhovy promluvy a někdy i nauky jeho následovníků, a texty vinajana, týkající se struktury a disciplíny klášterního řádu. Texty uchovává a předává klášterní řád. Klášterní tradice, která přežila od počátku až do dnešních dnů, je „cesta starších“ - théraváda. Kánon théravády je jedinou verzí, která se dochovala v úplnosti a v původním starověkém indickém jazyce páli, a je znám jako Pálijský kánon. Je však pouze jedním z mnoha kánonů.¹

V rámci buddhismu došlo k vnitřnímu vývoji a k vzrůstu mahájány ("velký vůz" nebo „vůz vedoucí k Velkému). Nejedná se o doktrinální učení, jde spíše o vizi, v níž se rozlišuje mezi osvobozením od všeho utrpení (osvícení) a skutečným bytím Buddhou. Buddha je z duchovního hlediska více než jen osvobozený, je rovněž dokonale soucitný. Ti, kteří míří k nejvyššímu cíli, by tedy neměli usilovat jen o své vlastní osvobození od utrpení a znovuzrození. Měli by se spíše zapřísáhnout, že půjdou dlouhou cestou k buddhovství.¹

2.2 Bohoslužba a svátky

Každodenní život je plný rituálů vycházejících z buddhistických tradic. Stejně jako jinde na světě podporuje i zde místní komunita mnichy dary věnovanými chrámům. Časně z rána procházejí mniši v šafránově žlutých rouchách městem s žebračími miskami a vybírají od věřících jídlo. Jelikož mniši nesmějí po poledni jíst, almužny se dávají ráno.³

Buddhisté se scházejí v posvátných dnech připomínajících události z Buddhova života. Se svíčkami a za zpěvu starobylých pálijských posvátných textů obcházejí místní chrám či svatyni. Chrámy nejsou poctou Buddhovi jako bohu, ale místy meditace. Obětování potravin a květin, poutě, almužny k udržování kláštera - to vše jsou dobré skutky, které napomáhají k znovuzrození v lepším životě.³

2.3 Rodina a společnost

Buddhova výzva původně zněla: „Pojďte a žijte svatý život, abyste učinili přítrž utrpení.“ Někteří z těch, kteří ji zaslechli, opustili domov a rodiny, aby se stali celibátními mnichy a jeptiškami (párijsky bhikkhu a bhikkhuní, v sanskrtu bikšu a bhikšuní). Jiní se svými rodinami zůstali jako laičtí stoupenci. Obě skupiny se jasně oddělily.¹

Jednoduše řečeno, měli lidé bez zodpovědnosti k rodinám spěť přímo a rychle k nirváně, poněvadž se dokážou snadněji osvobodit od závazků a od sympatií a antipatií s nimi spojených. Laici šli pomalejší

cestou, nuceni k hromadění majetku a zneklidňování a starostmi o přežití. To však neznamená, že by byli bezvýznamní nebo nemohli dosáhnout vyšších stupňů náboženské čistoty. V kanonických textech najdeme množství příkladů silných, vysoce duchovních laiků. Starý buddhismus hovořil o "čtveré společnosti", o mniších, jeptiškách, laických mužích a laických ženách, a o jejich vzájemné provázanosti:

- mniši a jeptišky svou obživou a dalšími potřebami záviseli na laicích;
- zasvěcenci učili laiky dhammu (pálijsky, v sanskrtu dharmu), a laici tak získávali "pole" pro získání zásluh.

Koncept zásluh se odvozuje od zákona jednání (pálijsky kamma, v sanskrtu karma), podle něž má dobré jednání dobré důsledky (viz "Buddhismus: Věrouka"). Mniši a jeptišky jsou "polem" pro získání zásluh, poněvadž zajišťují dobré důsledky všem, kteří k nim jsou velkorysí.¹

Rodina má ve všech buddhistických komunitách velký význam. Ve většině tradičních buddhistických společností je ovšem sňatek světská záležitost. Patří do sekulárního světa a probíhá bez účasti náboženských činitelů. Neskládají se žádné sliby před bohem, poněvadž buddhismus není teistickým náboženstvím v přísném slova smyslu. Ze stejného důvodu byl v některých buddhistických společnostech, alespoň před obdobím evropské civilizace, i rozvod přímočarou, světskou záležitostí, která dávala ženám práva, o nichž evropské ženy té doby mohly jen snít. Pod vlivem kolonialismu, křesťanství a globalizace se věci změnily. Některé buddhistické nevěsty na Srí Lance se dnes například oblékají bíle, tedy v barvě tradičně spojované s pohřby a neplodností. Během obřadu se pějí náboženské verše a někdy jsou přítomni mniši. A rozvod je mnohem obtížnější.¹

Děti se vítají s radostí. Ačkoli si buddhisté uvědomují, že na lásku a rodičovské vazby je třeba mnoho vynaložit a že způsobují bolest (dukkha), všechny buddhistické školy vnímají rodičovství pozitivně.¹

Na základě buddhistické víry v znovuzrození se k dětem přistupuje tak, že přišly na svět se svou historií. nejsou "vlastnictvím" rodičů, poněvadž mají vlastní předešlé životy. Navíc vládne přesvědčení, že život je ohromně vzácný, představuje příležitost k duchovnímu rozvoji, kterou nesmíme promarnit. Zejména v tibetském buddhismu je vnímání vzácnosti života součástí náboženské praxe.¹

Podle jednoho starověkého théravádského textu, Sigalovada sutta, se rodinné vztahy mají řídit vzájemným souborem povinností, jenž působí téměř jako moderní koncept lidských práv. Ženy mají projevovat pohostinnost vůči široké rodině, věrnost, starat se o věci, které přinesl jejich muž, a dovedně plnit své povinnosti. Muži jim mají na oplátku projevovat úctu, zdvořilost a věrnost a obdarovávat je "ozdobami", jako je oblečení a šperky.¹

Sloužící mají dobře plnit svou práci a vstávat před svými zaměstnavateli, avšak zaměstnavatelé mají svým zaměstnancům dávat práci dle jejich síly, starat se o ně v době nemoci, dávat jim jídlo mzdu a umožnit jim, aby odešli. Od doby sepsání tohoto spisu se časy změnily, avšak základní ideály jsou nadále v buddhistických rodinách i v širší společnosti zejména v théravádských zemích vlivné.¹

Tradiční buddhistický obraz státu představuje vládu monarchy, jenž se řídí dharmou a radami klášterní sanghy (komunity) a zajišťuje společenský blahobyt moudrým systémem zákonů a ekonomickou spravedlností; zajišťuje například, aby chudí měli prostředky k obživě. Šíření demokratických modelů tento obraz pozměnilo, avšak v některých zemích klášterní sangha dodnes chápe sebe sama jako státního rádce. Je ovšem možné tvrdit, že buddhismus vždy nabízel demokratický model - klášterní sanghu, inspirovanou snad některými republikánštějšími modely vlády v Buddhově vlastní společnosti. Dnešní buddhismus působí v rámci různých politických modelů.³

Podle jedné stereotypní představy podněcuje buddhismus člověka k ústupu ze společnosti kvůli svému důrazu na nevázanost. Takový názor je zavádějící: buddhistická nevázanost znamená zřeknutí se všeho, co ve společnosti vytváří zmatek: sobectví,

nenasytnosti, zlosti, násilí a závisti. Nemá nic společného s nedostatkem soucitu nebo s apatií. Ve skutečnosti může buddhismus nabídnout světu důraz na soucit a dobrosrdečnou laskavost, které zavládnou, opanujeme-li a překonáme-li nenasytnost a nenávisť, závist a řevnivost. Jedním z prvních kroků na této cestě je schopnost soucítit s ostatními.³

2.4 Péče o zdraví a stravování

Buddhisté věří, že by se mělo k tělu, dočasné schránce ducha, přistupovat s velkým respektem a péčí. Někteří věří, že lidé, kteří jsou duchovně zaměřeni a přesně dodržují režim meditací, stravy a cvičení, nemohou onemocnět. Pokud už se nemoc objeví, jsou přesvědčeni, že léčbě myslí je třeba věnovat 80 % času a zbývajících 20 % času je možné vyléčit pomocí bylin. Jiní doufají, že si posílí imunitní systém, když budou vystavovat tělo drsným přírodním vlivům. Někteří buddhisté přisuzují onemocnění lenosti ve víře a životnímu stylu.⁹

Ačkoli někteří buddhisté kombinují aspekty západních zdravotních postup s východní tradicí, moderní západní nemocnice nejsou uzpůsobeny pro řešení jejich potřeb. Např. na jednotkách intenzivní péče osvětlených jasným světlem, setrvalým hlukem a bedlivým sledováním nemocného nemůže duch nemocného člověka rozjímat v klidném prostředí.⁹

Způsob západní léčby vede k oslabení těla, proto je dobré se mu vyhnout. Přesto, že buddhisté používají některé z tradičních východních léčiv (např. tradiční čínské léky), mohou také tyto přípravky obsahovat živočišné produkty nebo alkohol. Někteří buddhisté na tento fakt neberou ohled, jiní se těchto léků vzdají. Ti, kteří užívají tyto léčiva, se domnívají, že v tomto životě pravděpodobně nedosáhnou osvícení a mohou pracovat na postupu do vyšší úrovně v příštím životě.⁹

Názor buddhistů na transfuze krve, dárcovství a transplantace orgánů, je takový, že se jedná o velmi laskavý dar, pokud je ovšem proveden nezištně, zdarma a bez nátlaku. Některé kláštery pravidelně

darují krev. Orgány od buddhistického dárce nejsou vyjmuty z těla, dokud náboženský učitel nepotvrdí, že duše zemřelého opustila tělo.⁹

Používání antikoncepce je osobní záležitostí každého buddhisty – někteří jsou pro a jiní proti. Nicméně sex je tolerován pouze v rámci manželství. Pokud se jedná o potraty, buddhisti jsou proti jakémukoli zabíjení, ale pokud je potrat pro dobro matky, je na něj přihlíženo jako nejlepší řešení. Panuje také názor, že interrupce je nepřirozená a proto nesprávná. Obvykle je cesta nejmenšího utrpení považována za nejvíce spravedlivý způsob jak přistupovat k takovýmto situacím.⁹

Smrt nabízí buddhistovi poslední jedinečnou šanci k osvícení. Z tohoto důvodu budou v době smrti odmítat tisíce léky proti bolesti, aby duše zůstala čistá s cílem přiblížit se reinkarnaci bez překážek co nejlíže. K reinkarnaci nedochází ihned po tom, co tělo zemře. Duše zůstává po smrti v blízkosti těla nebo a komunikuje s ním po různé dlouhou dobu. Pouze buddhistický učitel stanovuje dobu, kdy již duše opustila tělo. Pitva je významným zásahem do těla, při kterém může dojít k rozptýlení duše. Příbuzní zemřelého budou žádat o to, aby se s tělem nemanipulovalo do doby určené učitelem. Tělo zemřelého je po nějaké době zpopelněno, obvykle po pěti dnech.⁹

Jedním ze základních principů buddhismu je reinkarnace, tedy přesvědčení, že zvířata mohou být převtělením člověka a naopak. Z tohoto důvodu mnozí buddhisté nejedí živočišné potraviny, protože jsou považovány za špatné pro jejich karmu. Dalším důvodem je soucit s ostatními bytostmi.⁸

Buddhistická dietní opatření jsou postavena na teorii, že některé potraviny mohou vést ke špatné karmě. Například buddhisté běžně věří, že vegetariánství je lepší pro jejich karmu a považují konzumaci masa za špatný zvyk. Buddhistická kuchyně nemusí být striktně veganská. Někteří přívrženci buddhismu připouští konzumaci mléka a vajec (neoplozených), ale striktní věřící toto nepřipouští. V některých oblastech, jako je například Japonsko, není vegetariánství tolik významné. Dokonce i buddhističtí mniši v některých částech světa jedí maso. Jídlo buddhistů, kteří nejsou vegetariány, má také jistá

specifika. Buddhisté se vyhýbají hovězímu masu, masu velkých zvířat a také masu exotických zvířat. Jedním z dietních omezení je také zákaz požívání vnitřností.⁸

Někteří buddhističtí vegetariáni, převážně z oblasti Číny a Vietnamu, nejedí také silně aromatickou zeleninu, jakou je cibule, česnek a pórek. Někteří také vylučují také kořenovou zeleninu z důvodu možného zabití živých organismů při jejím pěstování.

Buddhističtí vegetariánští kuchaři jsou velmi kreativní při napodobování masa pomocí pšeničného lepku (seitan), soji (tofu, tempeh), agaru a jiných rostlinných produktů. Lepek a tofu jsou velmi všestranným materiálem, protože mohou být zpracovány do různých konzistencí a textur. S použitím správného koření a chutí mohou velmi věrně napodobovat různé druhy masa. Mnohé fermentované sojové výrobky poskytují masitou chuť.⁸

Buddhistům je zapovězena také konzumace alkoholu a omamných látek.

3 Judaismus

*Zaradoval jsem se, když mi řekli: Půjdeme do Hospodinova domu!
A naše nohy již stojí ve tvých branách, Jeruzaléme. ...*

Vyprošujte Jeruzalému pokoj: Kéž v klidu žijí ti, kdo tě milují!

Kéž je na tvých valech pokoj, kéž se tvé paláce těší klidu! ...

Žalm 122, verše 1, 2, 6 a 7

3.1 Věrouka

Judaismus byl první velké monoteistické náboženství. Původně byl sice Jahve považován za kmenového. Stal se však rukou v ruce s tím, jak se náboženství vyvíjelo, jediným pravým Bohem a všichni ostatní nepravými spíše než menšími bohy. ³

Vliv judaismu na křesťanství a islám, zejména představy Boha Stvořitele, který má osobní vztah ke svému lidu, nelze docenit. Křesťanský Bůh Otec i muslimský Alláh jsou totéž co židovský Jahve. Obě pozdější náboženství také uznávají velké proroky a vůdce judaismu i mnoho ze židovských písem. ³

V hebrejské Bibli vnímají Izraelité Boha jako Pána dějin. Podle Písma vděčí univerzum za svou existenci Bohu, Stvořiteli nebe i země, a jelikož všichni lidé byli stvořeni k Božímu obrazu, jsou bratry a sestrami. Z židovské víry v Boha tedy vyplývá, že existuje jedno lidstvo a jeden svět. ¹

Genesis 1,1-2 popisuje, jak Bůh stvořil nebe a zemi: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země byla pustá a prázdná a nad propastnou tůňí byla tma. Ale nad vodami vznášel se duch Boží.“ Přes tuto koncepci distance Boha od stvoření Bůh do světa rovněž aktivně zasahuje. V Bibli se opakovaně zdůrazňuje, že Bůh je všudypřítomný. Bůh je zcela mimo čas – nežije v přítomnosti, nemá minulost ani nehledí do budoucnosti: žije ve „věčném nyní“. S vírou v Boží věčnost je spojeno židovské přesvědčení, že Bůh je všemocný a vševědoucí. Od biblických časů byla víra v Boží všemohoucnost ústředním rysem židovské víry. ¹

Podle knihy Genesis, první z knih židovského Písma, započal lidský život v zahradě. Tato zahrada ležela na soutoku čtyř řek, z nichž dvě stále protékají nám známými zeměmi. Řeky Eufrat a Tigris se stékají nedaleko města Násiríja v Iráku. ³

Židé nahlíží na Adama a Evu, jež Bůh stvořil v oné zahradě, jako své prapředky. Takto sami sebe spojují také se sumerskou civilizací, která se v této oblasti, nazývané Mezopotámie, vyvinula a vzkvétala. ³

Noe, který podle knihy Genesis patřil k osmé generaci potomků Adama a Evy, přežil světovou katastrofu, čtyřicetidenní dešť, který zničil veškeré lidstvo, zvířectvo i rostlinstvo na zemi. Písmo má pro tuto událost morální výklad – násilí a zkaženost stvoření přiměly Boha k rozhodnutí smést je z povrchu země. ³

Prvním Noemovým činem, který vykonal poté, co vstoupil na suchou zemi, byla stavba oltáře, na němž Bohu v ohni obětoval "ze všech čistých dobytčat i ze všeho čistého ptactva". Touto děkovnou obětí si Noe u svého Boha vymohl požehnání pro sebe a své tři syny- Šéma, Cháma a Jafeta, že budou plodit, množit se a naplní zemi. ³

Dlouhé seznamy jmen v knize Genesis vrcholí v Abrahamovi, který pocházel z rodu Noemova syna Šéma, jehož jméno se ukrývá ve výrazu „semitský“. S Abrahamovou životní poutí jsou spojeny první kroky tří z velkých světových náboženství – judaismu, křesťanství a islámu. ³

Podle knihy Genesis vyšel Abraam z Charanu na příkaz, který dostal od Boha. "Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu," řekl hlas Abrahamovi. "Učiním tě velkým národem, požehnám tě, velké učiním tvé jméno. Staň se požehnáním! ... V tobě dojdou požehnání veškeré čeledi země."

Zemí, do níž hlas Abrahama povolal, byl Kanaán rozpínající se podél pobřeží Středoziemního moře a východně od řeky Jordánu a Galilejského jezera. Kanaán představoval jedinou úrodnou oblast mezi dvěma mocnými civilizacemi Egypta a Mezopotámie. ³

Bůh Abrahamovi přislíbil, že jeho potomstvo bude tak početné jako hvězdy na nebi, a následně se Abraham stal otcem mnoha synů: Izmaela, kterého zplodil s Hagar, otrokyní své ženy Sára, Izáka, jehož zázračně ve vysokém věku porodila Sára, a ještě dalších šesti, které zplodil se svou pozdější ženou Ketúrou. Dva z Abrahamových synů sehráli velmi významné role v dějinách světových náboženství. Izmael došel úcty v tradici islámu, kde je pokládán za jednoho z předků proroka Muhammada, zakladatele tohoto náboženství a první muslimské obce. Svého syna Izáka měl Abraham na Boží příkaz obětovat na hoře v kraji Mória. Anděl však zabránil otci dokonat požadovanou oběť, neboť již sama Abrahamova poslušnost byla Bohu dostatečným důkazem o jeho pokoře a víře.³

V příběhu o Izákovi Židé spatřují výpověď o vlastnostech jejich jediného Boha, které jej odlišovaly od ostatních bohů. Tento Bůh promluvil k Abrahamovi s příslibem zcela osobního vztahu a cenil si vnitřní zbožnosti více než obětin. Na znamení této smlouvy mezi Bohem a lidstvem jsou všichni Abrahamovi mužští potomci obřezáváni.³

Izákův syn Jákob měl dvanáct synů, kteří jsou pokládáni za zástupce dvanácti kmenů Izraele. Sám Jákob byl Bohem nazván Izrael. Po životě plném střetů a stěhování z místa na místo se Jákob vydal se svou rodinou do Egypta, aby zde našel útočiště před hladomorem. Z tohoto zázemí vychází další z velkých židovských praotců - Mojžíš.³

V době vlády Ramesse II. byla doba hojnosti a velkých stavebních projektů, které vyžadovaly tisíce pracovníků, přičemž byli zotročeni i potomci Jákoba a jeho synů. O Mojžíšovi se traduje, že byl jako nemluvně nalezen v proutěném košíku v houštinách při březích řeky Nilu. Následně jej za svého přijala dcera faraona, a tak byl potomek otroků vychován v královské rodině.³

Mojžíš se zastal hebrejského otroka, který byl bit jedním z králových dozorců. Dozorce zabil, a aby unikl, trestu odešel z města svého přestupku do země midjanské, kde žil jako pastýř. Za čas jej

Bůh, kterému říkal Hospodin, povolal k jiné službě. Hospodin promluvil k Mojžíšovi z hořícího keře. Na Boží příkaz se tak Mojžíš vrátil do Egypta, aby vyvedl Hebrejce do země, která byla kdysi zaslíbena Abrahamovi a nyní také Mojžíšovi a jeho potomkům, „synům Izraele“.

Cesta vedla napříč Sinajskou pouští a trvala čtyřicet let. Hebrejci se vrátili do země předků - Kanaánu. Během tohoto dlouhého putování předal Bůh prostřednictvím Mojžíše desatero přikázání. Zároveň vytvořil podrobná pravidla pro chování v nejrůznějších situacích každodenního života.

Po příchodu do Kanaánu se izraelskému lidu vedlo dobře. Zemi spravovali králové, z nichž nejslavnější byl David a jeho syn Šalamoun. Lid se však často dopouštěl nespravedlností, porušoval zákony morálky a zapomínal na svého Boha. Bůh proto posílal proroky, kteří měli připomínat víru a spásu.

Dnešní rabínský judaismus pokládá sebe sama za přímého pokračovatele Mojžíše, dárce Tóry. Tóra se je tvořena psanou částí, která zahrnuje část Bible – starý zákon obsahující tři části:

- Tóra (pět knih Mojžíšových - Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium).
- Neviim či Proroci
- Ketuvim (Žalmy, Pláč, Přísloví, Job, Kazatel, Píseň písní, atd.)

Původně ústně předávaný zákon – pramen židovského zákona a tradic – Talmud má dvě části Mišnu a Gemaru a zahrnuje pokyny pro každodenní život Židů, kteří již od narození musí plnit předepsané povinnosti. Mimo to existuje Kabala, která obsahuje tajemný mystický výklad bible, pochází ze starověku a k jejímu rozvoji došlo ve středověku.¹

3.2 Bohoslužba a svátky

Zbožný žid se modlí třikrát denně - ráno, v poledne a večer - buď ve svém domě, nebo v synagoze. Při modlitbě si zakrývá hlavu obyčejným kloboukem nebo čapkou (jarmulka či kipa). Ráno si obléká obdélníkový modlitební plášť (talit), který má na všech čtyřech rozích střapce nebo třásně. Když jde ortodoxní žid do společnosti, nosí klobouk na znamení úcty k Bohu. ¹

Šabat je nejvýznamnější náboženský svátek. Připomíná jak stvoření světa, tak vysvobození izraelského lidu z Egypta. Pro zachování judaismu hrál šabat významnou roli. Je to den radosti a klidu a jako takový předzvěst budoucího věku. Na začátku šabatu, při pátečním západu slunce, matka zapaluje a světí svíce. Otec odchází do synagogy, často i s dětmi, a po návratu jim žehná a svou ženu velebí slovy z Přísloví 31. Rodina pak společně večeří, přičemž se nejprve požehná chléb a víno. Chléb je zvláštní pletený bochník zvaný chala. Obvykle se na stůl dávají dva bochníky v upomínku na dvojí příděl many, která padla do pouště v den před šabatem. ¹

O šabatu se nesmí pracovat a ortodoxní židé musejí mít takové zaměstnání, aby byli každý pátek po celý rok doma před setměním. Často to znamená, že musejí mít svobodné zaměstnání, pracovat v ortodoxně židovské firmě nebo si nadělávat práci o nedělích. Při šabatu se nesmějí zapalovat žádné ohně, nicméně ty, které již hořely, není nutné zhaset. ¹

V čase šabatu se nesmějí podnikat dlouhé cesty, ovšem lidé na lodích nemusejí přerušit cestu. Ortodoxní židé žijí poblíž synagogy, poněvadž o šabatu nesmějí řídit vůz, nebo používají veřejnou dopravu. Tato omezení ani zdaleka nepředstavují břemena: zbožní židé je naopak chápou jako prostředek, jak se osvobodit z každodenního kola starostí. V tento den zcela zanechávají své běžné práce a duchovně se obnovují. Na konci šabatu se rodina znovu schází ke krátkému obřadu. Nad pohárem vína a sladkým kořením se přednáší požehnání (kiduš). ¹

V průběhu roku probíhá každý měsíc větší nebo menší svátek. K nejoblíbenějším patří tři tzv. poutní svátky připomínající poutě židů do Jeruzaléma. Jsou to:

- pesach (pašije) – oslavuje Mojžíšovo vyvedení lidu z Egypta,
- šavuot (letnice) – následuje sedm týdnů po svátku pesach a připomíná předání Tóry Mojžíšovi na hoře Sinaj,
- sukot (svátek stánků) – připomíná záchranu Izraelitů v poušti.

Dalšími svátky jsou:

- Roš ha-šana (Novoroční svátek) – příležitost k rozhodování o budoucnosti a předchází mu čtyřicetidenní období pokání,
- Jom kipur (Den smíření) – následuje deset dnů po Roš ha-šana a představuje konec pokání; postní den, při kterém se modlí za odpuštění a šťastný nový rok,
- Chanuka – oslava opětovného vysvěcení chrámu po vítězném povstání Judy Makabejského,
- Purim – svátek, při kterém se pořádají večírky a rozdávají se dárky potřebným,
- Jom hašoa (den holocaustu) – připomínka holocaustu a šesti milionů vyvražděných židů,
- Jom hazikaron (den vzpomínek na nepřítomné) – vzpomínka na vojáky, kteří byli zabití při obraně státu Izrael,
- Jom ha-acma'ut (den nezávislosti) – výročí vzniku nezávislého izraelského státu,
- Jom Jerušalejm (den Jeruzaléma) – oslava znovusjednocení města Jeruzalém.

Poslední čtyři zmiňované svátky připomínají události, které se udály v průběhu 20. století, a posilují tak sounáležitost izraelského národa resp. židovského společenství.

3.3 Rodina a společnost

Podle ortodoxního židovského zákona je židem člověk, který se narodil z židovské matky (ačkoli je možné k židovství také konvertovat). Osmého dne po narození je židovský chlapec obřezán. Tento náboženský ritus provádí mohel, cvičený a registrovaný vykonavatel obřizky. Po obřezání chlapec dostává hebrejské jméno, jímž bude osločován při bar micva a při sňatku a které bude stát na jeho náhrobním kameni. ¹

V prvních letech odpovídá za náboženské vzdělání dítěte matka. Jakmile dítě dokáže mluvit, učí se slovům Šémy. Zhruba v pěti letech začíná navštěvovat náboženské hodiny v synagoze, které probíhají ve všední dny po škole a také v neděli ráno. Jednou z hlavních náplní hodin náboženství je výuka hebrejštiny a studium posvátných knih. Pro dívky je rovněž důležité, aby se naučily správně udržovat židovskou domácnost. ¹

Ve třinácti letech se z chlapce stává bar micva (syn příkazu). Poprvé v životě čte při bohoslužbě svitku Tóry. Po bohoslužbě obvykle následuje slavnost pro rodinu a přátele. Od této chvíle je považován za zodpovědného člověka. Předpokládá se, že bude plnit všechny povinnosti žida a může se stát jedním z deseti lidí tvořících minimum přítomných pro veřejnou bohoslužbu (minjan). Židovská dívka automaticky dospívá a stává se bat micva (dcerou příkázání) ve dvanácti letech. K vyznačení této události se stále častěji pořádají slavnosti. ¹

V judaismu je sňatek posvátnou smlouvou mezi nevěstou a ženichem. Před obřadem ženich podepisuje svatební listinu (ketuba), ve které se ženich zavazuje nevěstě a nevěsta ženichovi. Při obřadu stojí novomanželé pod vyšívaných baldachýnem podepřeným čtyřmi sloupky, který symbolizuje jejich budoucí domov. Na konci obřadu ženich botou rozlomí sklenici. Podle některých tento akt vyjadřuje, že i časy velké radosti musejí vyvažovat okamžiky, vážného zamyšlení.

Jiným připomíná zničení jeruzalémského chrámu, kteréžto téma se neustále objevuje, v hebrejských modlitbách.¹

Jestliže se manželství hroutí, místní komunita se všemi možnými způsoby snaží manžele usmířit. Pokud to není možné, může vydat židovská náboženská rada - souhlasí-li s tím oba partneři rozvodovou listinu. Tento dokument, napsaný aramejsky a podepsaný dvěma svědky, manžel předává své ženě, již listina zbavuje všech manželských povinností. Ve většině zemí se nejprve požaduje občanský rozvod, který vydání rozvodové listiny pouze nábožensky stvrzuje.¹

Poslední slova, která umírající žid pronáší (nebo je za něj pronášejí přítomní, pokud je příliš slab), jsou slova Šémy, která se poprvé naučil jako dítě: "Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Pán jediný." Při pohřbu si nejbližší pozůstalí udělají na šatech malou trhlinu na znamení smutku. Pohřební obřad, který je i u bohatých rodin prostý, se koná co nejdříve, nejlépe do čtyřadvaceti hodin po skonu. Pozůstalí se za zesnulého nemodlí, ale na jeho památku přednášejí kadiš (modlitbu velebící Boha). Zvláštním úkolem dětí je pronést kadiš za své zesulé rodiče.¹

Po pohřbu se blízcí příbuzní vracejí domů a týden truchlí. Tato doba je známa jako šiva; sedm dní, při kterých pozůstalí sedí na nízkých stoličkách nebo dokonce na podlaze. Při výročí smrti rodičů děti zapalují svíčku a na konci bohoslužby přednášejí v synagoze kadiš.¹

3.4 Péče o zdraví a stravování

Židovský věřící je přesvědčen, že každý okamžik života je vzácný, z tohoto důvodu jsou povoleny léčivé prostředky a procedury, které prodlouží a zlepší život. Kdyby např. byl k dispozici pouze vepřový inzulin, tak si jej proto raději vezme, aby nezemřel. Samozřejmě budou Židé preferovat výrobky vyrobené bez použití zakázaných ingrediencí.⁹

Mohel je zdravotnický pracovník, který provádí u chlapců obřízku. Vzdělávání získává od starších Mohelů. Nyní je obřízka prováděna za použití moderní sterilní techniky.⁹

Dárcovství krve a krevní transfuze jsou v pořádku. Pokud jde o dárcovství orgánu, nejsou někteří lidé židovského vyznání ochotni k dárcovství, protože jsou přesvědčeni o tom, že lidské tělo bylo stvořeno k obrazu Božímu a proto by mělo být tělo po smrti pohřbeno jako celek. Jiní s dárcovstvím orgánů problém nemají. Naopak transplantace orgánu je bez problémů přijímána, protože prodlužuje život pacienta.⁹

Antikoncepce není oficiálně povolena, ale je množstvím věřících využívána. Bez ohledu na tento fakt by měl sexuální styk probíhat pouze v rámci manželského páru. Sexuálně povzbuzující léky jako např. Viagra nejsou povoleny, pokud nejsou indikovány z důvodu početí dítěte. Potrat je možný pouze v případě ohrožení zdraví matky.

Pitva je mnohými lidmi pokládána za znesvěcení těla, podobně jako u dárcovství orgánů. Pokud je pitva vyžadována zákonem, tak bývá požadována co nejmenší invazivita a následné vrácení orgánů do těla.⁹

Povinností tradiční židovské hospodyně je zajistit náboženskou čistotu domu; a jednou z mnoha povinností je ujistit se, že jídlo, které se tu jí, je košer (zdravé čili čisté podle židovských dietetických předpisů).¹

Maso nelze podávat najednou s mléčnými výrobky. Pokud se jí maso, nesmí být na chlebu máslo nebo mléko v kávě. Aby se zabránilo možnosti smíchat maso s mlékem, tradiční židovská hospodyně používá dvě sady nádobí, jednu pouze na maso, druhou výlučně na mléčné výrobky. Navíc může mít dva různé dřezy a dvě sady utěrek. V košer hotelích jsou dvě oddělené kuchyně.¹

V židovském domě lze jíst pouze určité druhy masa. Jejich seznam najdeme v Levitiku II a v Deuteronomiu 14. Povolené je jehněčí, hovězí a kuřecí maso; vepřové maso a maso z korýšů je zakázáno. Zvířata musí porážet cvičený a vysvěcený šochet, jenž se

řídí pečlivě předepsanými nařízeními, která zvířeti způsobují co nejméně bolesti a dostávají krev rychle z těla. Jakmile je zvíře poraženo, maso se musí omýt studenou vodou a prosolit, aby z něj vyprchala všechna krev. ¹

V dodržování těchto dietetických předpisů se židé velmi liší. Někteří je nedodržují vůbec. Jiní nejedí jídlo, které je výslovně zakázáno, ale příliš se neobtěžují košer kuchyní. Ortodoxní židé těchto nařízení ovšem úzkostlivě dbají: jídlo je posvátné a rodinný stůl se stává oltářem. Před každým jídlem se přednáší tradiční požehnání, a ačkoli se slova modlitby mohou lišit podle jídla, obvykle znějí takto: "Buď požehnan, náš Pane, Králi světa, který nám přinášíš chléb země." ¹

4 Křesťanství

Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný. Vždyť Bůh neposlal svého Syna na svět, aby svět soudil, ale aby skrze něj byl svět spasen.

Evangelium podle Jana, 3-16,17⁷

4.1 Věrouka

Křesťanská víra přímo vychází ze židovského náboženství. V Ježíšových dobách měl judaismus následující rysy, o nichž hovoří posvátná kniha Židů, Starý zákon:

- víru v existenci jediného Boha (monoteismus), Stvořitele a Pána světa, jenž nade vším vládne;
- víru, že lidé byli stvořeni k Božímu obrazu, ale povstali proti Stvořiteli a hrozí jim soud;
- víru, že Bůh, který je spravedlivým soudcem, je rovněž laskavý a milosrdný. Nabídl lidem cestu, jak se od soudu osvobodit kajícími oběťmi;
- víru, že se Bůh zjevil lidu Izraele a nazval jej svým lidem;
- víru, že Bůh jednoho dne nastolí svou vládu v hříšném světě, osvobodí svůj národ od jeho nepřátel a ustanoví svého vyvoleného člověka, Mesiáše, aby světu navždy vládl;
- praxi mravního života, jenž se řídí Starým zákonem, dodržování náboženských rituálů chrámu a obětí.

Tato přesvědčení zásadním způsobem ovlivnil Ježíšův příchod, důvěryhodné zprávy učedníků o Ježíšově zmrtvýchvstání a jejich přijetí daru Ducha svatého o letnicích. Základní podobnost s židovským náboženstvím zůstala, ale objevily se některé zásadní změny. ¹

Nejdůležitější z těchto změn přineslo křesťanské vnímání Ježíše. Křesťané si již velmi záhy začali uvědomovat, že židovskou nadějí v Bohem vyvoleného člověka, který nastolí svou vládu, naplnil Ježíšův příchod. Ježíš byl židy očekávaný Mesiáš. Skutečnost, že židé odmítli tuto Ježíšovu totožnost uznat, tvoří rozhodující rozdíl mezi židy a křesťany. Židé si mysleli, že Bůh nastolí vládu vojenskou porážkou židovských nepřátel a udělá z židů vládnoucí národ. Ježíš však nemluvil proti vnějším nepřátelům židů, spíše zdůrazňoval potřebu změny lidských srdcí. Boží vláda přichází skrze obrat jedinců k novému způsobu života, cesta násilné revoluce se přísně odmítá.¹

Součástí Božího jednání prostřednictvím Ježíše je podle křesťanů také oběť. Ježíšova smrt byla prostředkem smazání hříchů - tuto oběť poskytl sám Bůh, čímž hříšníkům prokázal svou lásku. Hříšnost nevyhnutelně přináší oddělení od Boha nebo smrt. Toto pochopení mělo skoncovat se systémem zvířecích obětí. Oběti byly nyní překonanými obrazy, které poukazovaly k Ježíšově dokonalé duchovní oběti. Křesťanská bohoslužba již nebyla záležitostí chrámových obětí. Byla spíše výrazem vděčnosti Bohu za jeho oběť.¹

Ježíšův příchod měl zároveň zrušit rituální Zákon židů, který určoval chrámovou bohoslužbu a množství dalších věcí. Etické principy, stojící v pozadí Zákona a spjaté zejména s deseti přikázáními, nebyly opuštěny, avšak složitý rituál a dodržování dalších předpisů již nebyly nutné.¹

Zjištění, že dodržování židovského Zákona není pro křesťany závazné, spolu s prostým faktem, že Ježíšovo poselství téměř od počátku přitahovalo ne-židy, pohany, vedlo k rychlému rozvoji křesťanského společenství sestávajícího jak z židů, tak z ne-židů. Navzdory počátečním nejistotám bylo záhy uznáno, že ne-židé nemusejí přijímat praktiky židovského Zákona, zejména obřizku a dodržování židovských svatých dnů, aby se stali křesťany. Křesťanství, které by bývalo mohlo zůstat židovskou sektou, se tak otevřela cesta, aby se stalo světovým náboženstvím přístupným všem lidem na základě jejich víry v Ježíše.¹

Pro rozvoj křesťanství měla vedle Ježíšovy smrti ústřední význam víra v jeho vzkříšení. Křesťané vnímali Ježíšovo zmrtvýchvstání jako Boží sankci, jež přichází poté, co židovští vůdci odmítli Ježíše a odsoudili jej k smrti. Vzkříšení potvrzovalo Ježíšovo tvrzení, že je Božím zmocněncem, a především ukazovalo, že zvítězil nad mocí hříchu a smrti. Tato víra v Ježíšovo zmrtvýchvstání má několik významných důsledků:

- vzkříšení potvrdilo křesťanskou víru, že Bůh bude znovu dějinně působit na konci světa, kdy Ježíš znovu navrátí. Ježíšovo nanebevstoupení dokládá, že byl Bohem stanoven k vykonání posledního soudu a k zavedení Boží vlády na věky věků v míru a spravedlnosti;
- Ježíšovo vzkříšení je základem přesvědčení o Ježíšově božské přirozenosti, vedle Otce existuje také Syn; oba jsou svou přirozeností božští, ovšem takovým způsobem, že Syn je na Otci závislý. Pozemský Ježíš byl Syn Boží, který se "stal tělem", lidskou bytostí;
- Ježíš po svém nanebevstoupení nepřestává působit a žije stejně jako jeho Otec. Ježíš sdílí status Otce, je Pánem, takže křesťané v něj nejenže věří, ale jsou mu povinováni oddaností. Být křesťanem znamená vyznávat, že "Ježíš Kristus je Pán"; toto vyznání říká, že Ježíš je jak Pán, jemuž se věřící podrobuje, tak Ten, jemuž se celý svět bude jednoho dne klanět.¹

Po Ježíšově vzkříšení přišla třetí rozhodující událost, která určila charakter křesťanství. Židé již věřili, že Bůh s některými jedinci, zejména s proroky, komunikuje a vede je prostřednictvím božského Ducha. Dny církve se počítají od svatodušních svátků, kdy všichni Ježíšovi učedníci přijali dar Ducha svatého. Tento dar je natolik univerzální, že lze křesťana definovat jako toho, kdo přijal dar Ducha¹

Ducha svatého lze tudíž chápat jako osobního činitele Božího, který působí v životě jedinců i celé církve. Tím se opět rozšiřuje chápání Boha. Duch je božský stejným způsobem jako Otec a Syn, takže křesťanské pojetí Boha musí uznávat zásadní "trojnost" či

"Trojici" v Boží přirozenosti jako jednu bytost, která existuje ve třech osobách. Chápání Boha jako Trojice, které je v této podobě křesťanskou zvláštností a ostře se liší od ostatních náboženství téže tradice (judaismu a islámu), je zásadním a charakteristickým rysem křesťanské víry. ¹

Křesťanská víra bere vážně svatost a soudnost spravedlivého Boha. Dokladem toho je charakter křesťanského poselství, jehož součástí je varování, že hříšníky jsou všichni lidé, kteří se vzbouřili proti Bohu, a tudíž je čeká soud. Jedině na tomto pozadí dává křesťanské poselství smysl jako "evangelium", jako dobrá zpráva, že tentýž Bůh je milostivý a přeje si spásu všech, poněvadž v Ježíšovi poskytl cestu odpuštění a života. Evangelium tak klade před každého člověka dilema: buď odsouzení, nebo život. ¹

Křesťanství se šířilo a dále se vyvíjelo. Pavel a jiní přinesli poselství do Říma, tehdejšího centra říše. A opět mohlo už v těchto několika prvních letech snadno odumřít. Ale raní křesťané, kteří, jak se zdá, vzkvétali pronásledováním, pokračovali v jeho hlásání a hnutí rostlo. ²

V roce 312 vyzýval římský císař Konstantin křesťanského Boha, aby mu pomohl ve válce. Zvítězil a zbytek je už historií. V několika dalších staletích bylo křesťanství rozneseno do většiny evropských oblastí včetně britských ostrovů. Kolem roku 1000 po Kr. už i Norové nahradili novým "přibitým bohem" Odina, Thora, Baldra a ostatní. ²

Kolem 15. století byli velkými mořeplaveckými národy Britové, Španělé, Portugalci a Holanďané a všichni byli křesťané. Kamkoli přišli, od Nového světa (severního i jižního) až po Afriku, Východ a ostrůvky roztroušené po celém světě, všude přinášeli s sebou své náboženství - a ať už k lepšímu, nebo horšímu vnucovali je domácím obyvatelům těchto zemí. Mladé ptáče Spojené státy, kolonizované křesťanskými Evropany, dováželo z Afriky otroky a rovněž z nich dělalo křesťany. ²

4.2 Bohoslužba a svátky

Základ křesťanské bohoslužbě dal sám Ježíš a základním prvkem byla večeře Páně, přijímání čili Eucharistie. Bohoslužba je oslavou Ježíšovy památky, zvláště jeho smrti a vzkříšení symbolizované chlebem a vínem. Věřící se pravidelně setkávají, aby vyslechli nauku apoštola, k modlitbě, k družnosti a k „lámání chleba“.

Následně se rozvinulo podrobnější schéma církevního roku, kde tvořil základ „týden“ stvoření s tím, že posvátným dnem byla ustanovena neděle na rozdíl od židovského šabatu připadajícího na sobotu, a byly zavedeny každoroční svátky. Nejvýznamnějšími jsou Velikonoce - pašije (kdy Ježíš zemřel a byl vzkříšen), letnice (kdy byli křesťané obdarováni Duchem svatým), Vánoce (oslava Ježíšova narození) a dále různá výročí upomínající na smrt křesťanských mučedníků.¹

Velkým svátkům předchází doba půstu a duchovní přípravy na svátky - adventní doba předchází Vánocům a před pašijemi je čtyřicetidenní půst, který začíná popeleční středou a končí květnou nedělí, která předchází velikonočům. Období mezi 6. lednem a popeleční středou je nazýváno masopust neboli karneval, lidově fašank. V této době se pořádají hlučné výstupy a zábavy.

V době budování církve a jejího následného sblížení se státem (na základě Ediktu milánského vydaného císařem Konstantinem roku 313) došlo k využití původně pohanských svátků ke křesťanským účelům, což se stalo např. v případě vánoc.

4.3 Rodina a společnost

Ježíšovo učení lze charakterizovat jako "individualistické" a zároveň "univerzalistické", protože se týká nejmenší i největší společenské jednotky - jedince a univerzálního "království". V dějinách křesťanství se však zájem posouval k institucím stojícím uprostřed mezi jednotlivým a univerzálním, zejména k církvi a k rodině.¹

V nejranější fázi měla pro křesťanské autory a čelní představitele větší význam církev než rodina. Například podle sv. Pavla tvoří "tělo Kristovo" církev, která též klade větší nároky na loajalitu než rodina. Není sice třeba rušit vazby s již existující rodinou, ale Pavel radí těm, kteří ještě nevstoupili do manželského svazku, aby tak nečinily a zasvětili své životy Kristovi a jeho církvi. Mnozí raně křesťanští autoři hovoří o manželství, sexuálním styku, o dětech a rodině jako o věcech, které odvádějí od vyššího účelu zasvěcení vlastního života službě Bohu.¹

Všichni raní křesťané však nebyli asketi, a vzestup křesťanství vděčí za mnoho své schopnosti získat si ženaté muže a vdané ženy. Již pastýřské listy hovoří o "rodinných kodexech", které radí náležitou poslušnost otroků vůči pánům, dětí vůči rodičům a manželek vůči mužům. Když se po konverzi císaře Konstantina (cca 274-337) začalo obracet na víru stále více úctyhodných římských rodin, názor, že rodinný život je nižší, ba dokonce bezbožný způsob života, se stával neudržitelným. Přestože nebyl vzdálen asketickému vnímání, svatý Augustin (354-430) věnoval značnou energii průkopnické teologické obraně sňatku a rodiny jako naprosto přijatelného způsobu, jak žít jako křesťan. Augustin tvrdil, že pokud jsou sexualita a sňatek prostředky k plození dětí, jsou v Božích očích přijatelné.¹

Ještě ve středověku však rodina ve srovnání s církví a klášterem měla nižší a podřízený status. Sňatek, dříve pojímaný jako světská záležitost, vstoupil do církve i do kostela. Když raně moderní doba předávala štafetu modernímu světu, křesťanství stále více zdůrazňovalo posvátnost rodiny; a v současné době jsou protestanti a katolíci zpravidla vnímáni jako přední zastánci "rodinných hodnot".¹

Jedním z důvodů, proč se křesťanská podpora manželství a rodiny v moderní době zesiluje, může být to, že s ochabováním vlivu církve na ostatní společenské sféry zůstala rodina jedinou oblastí, ve které církev může i nadále účinně podávat křesťanské svědectví. Církev rovněž ztrácí kontrolu nad vzdělávacími institucemi, takže úkol utvářet příští generaci křesťanů je stále více v rukou rodičů a rodin.¹

S těmito moderními faktory se ovšem mísí historický odkaz křesťanství, které vždy bylo nepřátelské vůči sexuálním vztahům mimo manželství (ačkoli katolická církev považovala prostituci za nutné zlo) a které přinejmenším od Augustina pojímala (patriarchální) domácnost jako legitimní nebo dokonce základní společenskou instituci. Tento církevní postoj dnes není zřejmější pouze proto, že se změnila církev, ale i proto, že se změnila sama společnost. Sexuální revoluce, kterou společnost prošla v šedesátých letech dvacátého století a kterou způsobila současně nová technologie (antikoncepční pilulky) a nové hodnoty (zvnitřnění autority a emancipace žen), ovlivnila daleko více kulturu mimo církev než v jejím rámci. ¹

4.4 Péče o zdraví a stravování

Křesťanství vychází z myšlenky, že byl člověk stvořen k obrazu a podobě Boha. Tento obraz byl ale pošpiněn „prvotním hříchem“ Adama a Evy. Za nemoc a utrpení nejsou odpovědné jen dědičné hříchy, ale i hříchy každého věřícího, které mohou vést až duševní nebo tělesné nemoci a na toto odkazuje Bible: „ Proto na tebe sešlunemoci a rány, pro tvoje hříchy tě zpusťším.“ (Micheáš 6, 13) ⁷

Katolická víra tvrdí, že Ježíš Kristus zemřel na kříži a vstal z mrtvých, aby odčinil naše hříchy před Bohem. Jeho z mrtvých vstání je oslavováno prostřednictvím sedmi svátostí: křest, biřmování, eucharistie, svátost smíření, svátost (pomazání) nemocných, manželství a kněžství. Pro nemocné a staré křesťany má největší význam svátost nemocných a eucharistie, kterým předchází svátost smíření. Tyto svátosti mají nemocnému posílit a zlepšit psychické a také fyzické zdraví.

V Bibli se píše: „A hle, žena trpící už dvanáct let krvácením přišla zezadu a dotkla se třásní jeho šatu. Říkala si totiž: „Dotknu-li se jeho šatu, budu zachráněna!“ Ježíš se obrátil a spatřiv ji řekl: „Buď dobré mysli, dcero, tvá víra tě zachránila.“ A od té hodiny byla ta žena zdráva.“ (Matouš 9, 20 – 22) ⁷

Jeden z největších nedostatků dnešního křesťanství je nesprávné chápání bolesti a utrpení. Věřící očekávají od Boha, jako pacienti od lékařů a léků, okamžitý útlum bolesti.¹⁰

Dalo by se říci, že preventivním opatřením k předcházení onemocnění jak psychických tak i fyzických, je dodržování desatera přikázání, které dostal Mojžíš od Boha.

Mimo desatera přikázání bylo ustanoveno sedm hlavních hříchů, kterých by se měl věřící vyvarovat a patří sem: pýcha, lakomství, závist, hněv, smilstvo, nestřídmost a lenost. Výčet sedmi hlavních hříchů zavedl na konci 6. století papež Řehoř I. Veliký, ovšem otázka jejich vzniku je nejasná. Podle některých autorů jde o upravenou verzi seznamu osmi zlovyků, vytvořeného ve 4. století Evagriem z Pontu.¹¹

Nestřídmost či obžerství (*Gula*) je v nejužším slova smyslu systematické přejídání, v širším významu (ve kterém je v rámci křesťanství bráno jakožto jeden ze sedmi hlavních hříchů) pak nadměrná konzumace nejen jídla, ale též dalších požitků. Zahrnuje pak i různé nežádoucí závislosti: závislost na drogách, počítačových hrách, workoholismus atd. Jako její protějšek mezi ctnostmi je uváděna střídmost.¹¹ Zákaz požívání určitých vybraných potravin nebyl stanoven

Katolíci mají za to, že existuje křehká rovnováha mezi uměním a vědou v medicínské praxi a zdravotní péči. Je třeba zachovat celostní přístup v poskytované péči o tělo, mysl a duši. Mezi obory podílející se na pacientově pohodě jsou jak lékaři, zdravotní sestry, pastorační péče, sociální služby a hospici.⁹

Existuje pět hlavních bodů, které musí být vzaty v úvahu při rozhodování o zdravotní péči. Toto rozhodnutí musí provést pacient případně jeho odpovědný zástupce. Je důležité správně pochopit rozhodnutí odepřít nebo odvolat léčbu, jelikož mají stejnou morální hodnotu. Dalšími body jsou úplně a přesné zdravotnické informace, zvážení výhod a zátěže léčby případně neléčení s ohledem na pacientovi možnosti a kvalitu života.⁹

Katolická církev shledává podvaz vaječníků a sterilizaci jako nepřijatelné. Antikoncepční léky by se neměly používat, ale jsou přijatelné, pokud budou účinné při léčbě jiné nemoci. Potrat není církví dovolen.⁹

5 Islám

Ó lidé, nyní vám přišlo od Pána vašeho varování a uzdravení toho, co v hrudích je skryto, i správné vedení a milosrdenství pro věřící.

Korán 10, 57

5.1 Věrouka

Víra se v islámu označuje arabským slovem ímán. Její definice vychází z veršů Koránu, jakým je 4,136: "Vy, kteří věříte! Věřte v Boha i Jeho posla, v Písmo, které seslal poslu Svému, i v Písmo, které seslal již předtím. A kdo nevěří v Boha a Jeho anděly a Jeho Písma a Jeho posly a v den soudný, ten zbloudil zblouděním dalekým." Tento verš podává zhuštěnou formou základní položky islámské víry. Systém islámského vyznání se zakládá na nesmlouvavém monoteismu označovaném slovem tauhíd, absolutní jedinstvo Alláhova.¹

Bůh je svrchovaný, věčný a všemohoucí. Vidí vše a je všude přítomen. Je to jediný stvořitel a udržovatel veškerenstva, má v moci život a smrt všeho stvoření. Podle muslimské víry má Bůh devadesát devět jmen, která zastupují jeho početné atributy a aspekty. Texty hadíthy jsou nejvýznamnějším pramenem poznání těchto jmen. Některé z příběhů hovoří o vášni a lásce, muslimská teologie však líčí Boha spíše jako bytost, kterou má člověk v úctě, jíž se bojí a kterou poslouchá.¹

Další významnou položkou víry je víra v anděly. Podle Koránu byli andělé stvořeni ze světla a je jich tolik, že jejich přesný počet zná pouze Bůh. Andělé nemají potomky, nemají mužské ani ženské pohlaví a slouží Bohu různými způsoby. Klasický komentátor at-Tabarí definuje anděly jako "Boží posly mezi Ním a Jeho proroky a mezi těmi z Jeho služebníků, k nimž jsou posláni".¹

Nejvýznamnější z andělů je Džibríl čili Gabriel, který podle muslimského přesvědčení předal Muhammadovi Korán. Podle islámské víry mají andělé i další úkoly. Neustále opěvují slávu Boží, podírají

jeho trůn a pomáhají věřícím při modlitbě. Podle hadíthy zaznamenávají skutky všech lidí. Anděl Azrá'íl vede duše umírajících, zatímco Isráfíl zatroubí v soudný den na polnici. Korán varuje, že protivit se andělům znamená protivit se Bohu, poněvadž jsou jeho vyslanci: "Ten, kdo je nepřítelem Boha a andělů a poslů Jeho a Džibríla a Miká'la ... vždyť i Bůh je nepřítelem nevěřících" (súra 2,98).

Posvátné spisy zjevené v průběhu dějin lidstvu mají dva základní typy. Obsažnější se nazývají Kutub (Knihy), zatímco kratší jsou známy jako Suhuf (Svitky). Muslimové věří, že v dějinách bylo zjeveno přes 100 spisů. Patří k nim dnes již ztracené svitky zjevené Adamovi, Sutehovi, Enochovi a Abrahámovi. ¹

Podle islámu se zachovaly pouze čtyři zjevené spisy. Korán je zmiňuje jmény. První je Tawrat, židovská Tóra, kterou božským vnuknutím obdržel Mojžíš. Po ní následoval Zabur (Žalmy) zjevený Davidovi, Indžil (evangelium) zjevené Ježíšovi, a Korán, který obdržel Muhammad. Zjevené knihy jsou Boží výzvy, aby lidé žili podle Božího zákona. Muslimové projevují Koránu velkou úctu; velmi opatrně s ním zacházejí a pečlivě jej uchovávají. Stránky Koránu mají navíc podle mnohých muslimů léčebné schopnosti. ¹

Existují též doplňkové texty posvátných spisů: sbírky hadíth čili tradic proroků, které jsou daleko rozsáhlejší než Korán a které skýtají muslimům po celém světě vzor jak žít. Texty hadítha se dělí do dvou skupin. Posvátné spisy z Hadíth qudsi údajně obsahují přímo Boží slova (zprostředkovaná Muhammadem) stejně jako Korán. Prorocké Hadíth šaríf zaznamenávají Muhammadova moudrá slova a skutky.

Sbírky hadíth se zmiňují o příznacích nadcházejícího soudného dne. Patří k nim nárůst hříchu ve světě, odpírání poslušnosti otcovským autoritám, neúcta k starším, vzestup zhýralosti, zvyšování počtu žen ve srovnání s muži a skutečnost, že se na vedoucí místa dostanou neschopní lidé nízkého rodu. Soudného dne budou všichni lidé souzeni na základě svého upřímného pokání a dobrých činů měřených podle toho, nakolik se řídili božským zákonem (šaría). ¹

Posledním bodem islámského vyznání je víra v Boží ustanovení. Korán zdůrazňuje, že vše ustanovil Bůh. Bůh vidí minulost, přítomnost i budoucnost jednoho každého muslima. Tento fakt vedl v muslimských řadách k pevnému přesvědčení, že Bůh předem stanovil směřování všech věcí, což často hraničí s fatalismem.¹

V proběhu staletí stálo tradiční muslimské vzdělání na dvou pilířích. Teologie muslimy učila, čemu mají věřit, a posvátný zákon předepisoval, jak se mají chovat. Svatý islámský zákon se nazývá šaria - slovo původně znamenalo "cesta k napajedlu", ale začalo označovat cestu Božích příkázání. Podle muslimů je pevně založeno na božském zjevení a v jeho základech jsou čtyři zdroje:

- Korán, jenž podle muslimské víry v arabské verzi věčně existoval v nebi a anděl Džibríl (Gabriel) jej kousek po kousku, jak to události vyžadovaly, zjevil Muhammadovi;
- sunny neboli Prorokova praxe, jak ji uchovalo bezpočet tradic popisujících, co Prorok říkal, dělal nebo dovolil;
- idžmá neboli shoda muslimského společenství nebo jeho vůdčích učenců;
- qiyas - analogické dedukce z prvních tří pramenů.¹

Orientalisté však ukázali, že základ šarie poskytlo předislámské zvykové, ba dokonce psané právo a administrativní praxe raného islámu, které systematizovali a islamizovali učenci - právníci ve světle obecně přijatých islámských norem. Trvají také na tom, že po mnoho desetiletí byl zákon široce otevřen cizím vlivům z dobytých území nebo zakořeněným návykům lidí, kteří se obrátili na islám.¹

Šaría má mnohem širší záběr než jakékoli západní právo, jelikož se dotýká všech ohledů života. Je zřejmé, že značnou část šarie nelze vymáhat žádným lidským soudem a musí se přenechat soudnému dni. Šaría je ovšem Bohem zjevený předpis, jemuž se každý muslim, od chalífa po otroka, musí snažit přiblížit.¹

Šaría však nebyla a není zákonným systémem, který by byl jednotně kodifikován. Ačkoli se pevně zakládá na božském zjevení, rozvíjely jej a vypracovávaly celé generace odborníků na právo.

Tito učenci vykládali relevantní verše Koránu a tradice, které přijali za autentické. Rovněž provedli řadu analogických odvození. ¹

Z historického hlediska byli muslimové většinou tolerantnější vůči jiným náboženstvím než křesťané. Stejně jako křesťané přinášely i muslimské národy a kmeny své náboženství do zemí, které dobyly, ale zpravidla dovolovaly křesťanům a židům, aby podrželi svou víru a praktiky, i když jenom jako občané druhého řádu. Křížácké výpravy, jež byly územními i náboženskými válečnými taženými, vytvořily mezi muslimy a křesťany napětí a nedůvěru, jejichž ohlas zaznamenáváme dodnes. Další hlavní příčinou napětí je, že islám byl vždy svou povahou jak náboženský, tak politický. Islámskému státu vládne islámská vláda s islámskými zákony, které příliš neodpovídají uvolněnějším zákonům a zvykům západních liberálních demokracií; které muslimové považují za degenerované. ²

5.2 Bohoslužba a svátky

Korán pojímá muže a ženy jako náboženské bytosti. Korán platí pro všechny ohledy lidského života, které jsou pod Božím řízením. Neexistuje rozdíl mezi bohoslužbou a celkem života. Slovo muslim označuje člověka, jenž žije v souladu s Boží vůlí. ¹

Bohoslužba ('ibada) a každodenní aktivity (mu'amallát) jsou společným vyjádřením charakteru jednotlivého věřícího. Mešitu nelze oddělovat od trhu ani politiku od Boží chvály. ¹

Pokud jde o bohoslužbu, podle Koránu jsou tělo a duch neoddělitelně spojené v celkové službě člověka. Vnější skutky věřících závisí na jejich vnitřních možnostech a Korán dbá na to, aby obojí bylo k "radosti Boží". Korán poskytuje klíč pro praxi v muslimské bohoslužbě a bohoslužba závisí na vnitřním projevu vděčné a opěvující poslušnosti a kázně duše věřícího. ¹

Muhammad shrnul základy muslimské víry do pětibodového kodexu tzv. Pět pilířů víry. Prvním pilířem je šaháda, což znamená svědectví, vyznání víry v Jediného Boha a následování jeho proroka. Vyznání tvoří první slova, která řekl Gabriel Muhammadovi:

„Není boha kromě Boha a Muhammad je Posel Boží.“ Vyslovení těchto slov je jedinou základní podmínkou k přestoupení k islámu. Muslimové tato slova opakují během každodenních modliteb celkem sedmnáctkrát. Jsou šeptána novorozencům do ucha a doufají, že budou tato slova v jejich životě i posledními vyřčenými.³

Druhým pilířem víry je modlitba, salát. Skupinová modlitba je požehnanější než osamělá, a Muhammad stanovil den určený k modlitbě – pátek. Pětkrát denně jsou ze všech měšit světa věřící vyzíváni k modlitbě. Po těchto výzvách se věřící, ve skupině i sami, připraví k modlitbě očištěním prostoru i sebe vodou, nebo alespoň pískem. Modlí se uklánějí – nejprve stojí s rukama složenýma v úrovni pasu, poté poklekají a sklání se k zemi, a poté vstávají. Toto mohou několikrát zopakovat, dokud nezaujmou pozici v sedě nebo v pokleku, která je určena pro modlitbu nebo meditaci.³

Třetím pilířem islámu je zakát, očištění, v přeneseném smyslu slova darování a almužny. Je také popisován jako pilíř sociálního jednání, kde je povinností podělit se o vlastní bohatství s potřebnými, a také obdarovaní mají povinnost odevzdat svůj díl. V současnosti je šaría stanovena muslimům odvádět 2,5 % z ročního příjmu na dobročinné účely nebo chudým příbuzným.³

Čtvrtým pilířem je saum, půst během měsíce ramadánu, devátého měsíce islámského kalendáře. Během dne se věřící zdržují jídla, pití, kouření a pohlavního styku. Tradičně začíná s objevením se prvního srpku měsíce po novoluní a pokračuje celý jeden lunární cyklus. Jedná se o svatý měsíc zbožných myšlenek a jednání. Pro muslimy je to radostný měsíc, kdy se schází přátelé a rodiny, aby společně přerušili půst při slavnostním jídle, po kterém následuje návštěva mešity při večerní modlitbě. Dvacátýsedmý den ramadán končí a je oslavováno přerušением půstu předáváním darů a posíláním pozdravů.³

Pátým pilířem islámu je hadži, pouť do Mekky, posvátná povinnost a příležitost transcendentálního významu v životě jednotlivce. Věřící přicházejí do Mekky asi šedesát dní po konci

ramadánu a tráví pět dní obřadným způsobem; navštěvují místa v Mekce a okolí a a Prorokův hrob v Medíně. Muži jsou oděni do dvou kusů nesešitého bílého plátna, ovinutých kolem těla a ramen, a ženy jsou též zahaleny v prostém plátně a mají odkryty jen ruce, tváře a nohy. ³

5.3 Rodina a společnost

Základní složkou muslimského života a společnosti, jedním z úhelných kamenů společenské stability a bezpečí komunity (ummáh) je rodina. Korán a hadíthy oplývají nařízeními, kritickými poznámkami a výstrahami ohledně organizace a chování muslimské rodiny; rodinná pouta jsou totiž nejsilnější ze všech společenských svazků. Loajalita a závazek vůči rodině překračuje všechny ostatní společenské závazky.¹

Muslimská rodina se zakládá sňatkem; islám odsuzuje mimomanželské vztahy mezi muži a ženami. Akt plození se děje přísně v rámci rodiny, mimomanželský pohlavní styk a cizoložství (zinah) jsou hříchy, které islámský zákon trestá nejprísnějšími tresty. Taková přestoupení zákona v očích muslimů způsobují chaos (fitnah). Zachování soukromí a umírněnosti mají zásadní význam pro plození a správnou výchovu dětí. ¹

Korán a hadíthy silně doporučují sňatek. Celibát není Sám o sobě ctností, vyjma zvláštních případů, například nemůže-li muž svou ženu náležitě zajistit. Ačkoli sňatek (nikah) je společenská a zákonná smlouva, nikoli svátost jako v některých jiných náboženstvích, Korán a hadíthy udávají mnoho doporučení a předpisů svědčících o tom, že sňatek má posvěcení Boha a Proroka. Islám bere v úvahu lidské potřeby a lidskou omylnost a muslimové mají za to, že včasné manželství zaručuje, že se člověk vyhne smilstvu. Lidem určitého věku se tudíž doporučuje, aby uzavřeli manželství, místo aby podleli svodům mimomanželských sexuálních styků. ¹

Jakkoli o tom Západ soudí jinak, je k nikahu nezbytný souhlas muže i ženy. Podle islámského zákona nastávající ženich a nevěsta nejenže se mohou před sňatkem setkat, ale přímo se jim to

doporučuje. V Koránu neexistuje žádné ustanovení, které by obhajovalo vynucené sňatky nebo takzvané "zabíjení kvůli cti".¹

Sňatek je veřejná událost, nikoli čistě privátní nebo tajný akt. Technicky jsou potřeba alespoň dva svědci, kteří podepisují sňatkovou smlouvu jakožto opatrovníci ženicha a nevěsty. Obvykle je přítomen qadi (islámský soudce). Ženich dává nevěstě věno (mahr), které může být v penězích nebo v naturáliích. Žena nakládá s věnem podle svého úsudku.¹

Korán dovoluje polygynii: muslimský muž si může vzít až čtyři ženy. (Žena může mít pouze jednoho muže.) Nejde o povolení bezuzdné promiskuity, nýbrž o ústupek okolnostem vyžadujícím péči o vdovy nebo sirotky, například po úmrtí velkého množství mužských muslimů ve válce (súra 4,3). Toto poselství Koránu bylo zjeveno po bitvě u Uhudu, kde bylo zabito zhruba deset procent všech muslimských mužů komunity. Prorok Sám, ačkoli měl od svých 25 do 52 let jen jednu manželku (dokud nezemřela jeho žena Chadídža), pojal za své válečné vdovy a sirotky, aby dal příklad svým učedníkům. Povolení polygynie provázejí mnohá ustanovení, z nichž je jasné, že ideálem islámu je monogamie.¹

Islám umožňuje rozvod (talaq, rozvázání svazku), ale podle Proroka jej Bůh nenávidí. Muži mají větší moc dát se rozvést, ale verše z Koránu, které jim ji propůjčují, zároveň hovoří o shovívavosti, soucitu a spravedlnosti vůči ženě. Čekací doba tří měsíců (idda) má umožnit zjistit, zda žena není těhotná, a během tohoto období lze rozvod odvolat. K uskutečnění talaqu jsou zapotřebí tři prohlášení. Ačkoli je lze pronést najednou (a takový rozvod je závazný), považuje se tento postup za nezvyklý či novátorský (talaq bida) a vnímá se jako nepřístojný. Jsou také přípustné opětovné sňatky, ale pokud je rozvod završen a nelze vzít zpátky, nemůže si muž znovu vzít svou bývalou ženu, pokud si ta mezitím nevzala někoho jiného a nerozvedla se s ním. Cílem je zjevně zajistit, aby se rozvody se ženami nebraly na lehkou váhu.¹

Množství ustanovení Koránu, hadíthy a šarie ohledně dětí dokládají význam péče o děti. Korán věnuje zvláštní pozornost sociální péči o sirotky. Dětem se dostává velké pozornosti, lásky a zodpovědnosti. Od dětí se pak očekává láska, úcta a oddanost rodičům (súra 6,152-154).¹

Hlavní odpovědností rodičů je správná péče a výchova dětí, přičemž některé hadíthy potvrzují přísloví, že "dobročinnost začíná doma". Péče o rodinu má přednost před dobročinností z náboženských důvodů. V rozporu se západními představami oceňují muslimští rodiče stejně dívky jako chlapce. Děti jsou dar od Boha, a Korán obsahuje speciální nařízení, že se nesmí ubližovat dětem (zvláště se zřetelem k předislámské praxi pohřbívat novorozené dívky zaživa do písku). Hlavní zodpovědnost za péči o děti má otec, ale v případě rozvodu se dítě dostává do opatrovnictví matky.¹

5.4 Péče o zdraví a stravování

Muslimští lékaři stavěli na zkušenosti a na poznacích ze starověké Persie. Objevili princip krevního oběhu, vyvinuli metody k léčbě neštovic a za použití anestetik prováděli bezbolestné operace. Knihy Avicenny (Ibn Síná), velkého filosofa a lékaře, se používaly jako učebnice na evropských univerzitách až do sedmnáctého století.¹

Z historického hlediska, dosáhli muslimští lékaři a vědci velkých zdravotních objevů dávno před tím než byly realizovány na západě.⁹ Muslimové věří, že lékaři mají v kombinaci s Boží vůlí sílu léčit. Korán uvádí, že pro každou nemoc existuje lék, což je výzva pro zdravotnické pracovníky k hledání těchto léků. Korán také dává přesné instrukce k hygienickému bydlení, včetně zvyků, jako je čištění zubů, cvičení, kojení, a mytí rukou. Je vysoký respekt ke zdravotnickým pracovníkům spojených s vírou, lékaři jsou považováni za Boží prostředníky v léčbě a zdravotní sestry mají být pomocníky lékařů. Muslimové také věří, že zdravotní péče je celostní. Stejně jako jsou rozdíly v názorech mezi náboženskými vůdci, mohou být různé přístupy ke zdravotní péči mezi sunnity a šíity.⁹

Někteří muslimští lékaři se domnívají, že by se v rámci zdravotní péče mělo udělat vše pro záchranu života. Jiní mají za to, že by se nemělo uměle prodlužovat to co Bůh nařídil – nemoc nebo utrpení. Zdravotničtí pracovníci věří, že jsou pomocníky Boha, ale neměli by se snažit nahradit Boha. Je zde velmi velký důraz na posvátnost života, ale i na realitu smrti a na Boží vůli.⁹

Tradiční arabský doktor je nazýván Hakim, což znamená moudrý a znalý člověk. Hakimové používají bylinnou medicínu, homeopatii, přírodní medicínu, chiropraxi a jiné podobné praktiky.⁹

Muslimům je zakázána konzumace vepřového masa a alkoholu. Jako forma tradiční umírněnosti je doporučována konzumace jedné třetiny potravin, jedné třetiny vody a jedné třetiny vzduchu. Toto doporučení nedodrží mnoho lidí.⁹

Pokud by nebylo jiné východisko a byla by to zdravotní nutnost přijal by muslim při transplantaci i prasečí srdce, nebo léky s obsahem alkoholu nebo surovin z vepřového. Dárcovství krve i krevní transfuze jsou v pořádku.

Používání antikoncepce není zakázáno, ale muslimové žijících v některých zemích nepodporujících kontrolu porodnosti, mají problém s užíváním antikoncepce. Potrat je přípustný pouze v případě, že je život matky v ohrožení. Sexuálně povzbuzující léky, např. Viagra, jsou akceptovány, pokud jsou použity manželským párem, ale jsou nepřípustné v případě promiskuity. Eutanásie je považována za vraždu.⁹

Závěr

Předmětem této bakalářské práce bylo určit význam jednotlivých náboženství pro osoby cestující do zahraničí. Toho bylo dosaženo charakterizováním nejvýznamnějších celosvětově rozšířených náboženství a vymezením vzájemných relevantních odlišností.

Z geografického pohledu je možné najít jednotlivá popisovaná náboženství snad na všech světových kontinentech, ale nejvýznamnější zastoupení je následující: hinduismus je rozšířen hlavně mezi obyvateli indického poloostrova; buddhismus převládá mezi věřícími v oblasti jihovýchodní Asii, zemí zaslíbenou židům je Izrael a mnoho jich žije také v Severní Americe, křesťanství je vyznáváno v Severní a Jižní Americe, Evropě a severozápadní Asii a Austrálii, islám pak v severní Africe, v jihovýchodní Asii a Indonésii. Grafické znázornění rozšíření náboženství ve světě je uvedeno v příloze.

Toto rozdělení je velmi zjednodušené a je zde uvedeno pro vytvoření představy o rozšíření jednotlivých směrů náboženství. Díky misijní činnosti a migrací obyvatel totiž dochází k rozšíření jednotlivých vyznání do dalších oblastí světa.

Náboženství popisovaná v této práci se od sebe navzájem velmi liší i přes to, že křesťanství a islám vyházejí z židovských kořenů a mají společnou víru v jednoho Boha, který stvořil svět a lidé jsou zde proto, aby Boha velebili a žili v souladu s božím přikázáním, a pokud jej nedodrží, bude duše zemřelého trpět za své hříchy. Hinduismus i buddhismus mají shodnou víru v reinkarnaci duše, která může po smrti vstoupit do jiného lidského nebo i zvířecího těla. Z cyklu reinkarnací je možné se vymanit duchovním osvobozením. Buddhismus nezná boha v takovém pojetí, jak jej zná např. křesťanství.

Vzhledem ke stanovenému cíli práce je směřodatný přístup jednotlivých náboženství ke zdravotnictví a způsobu stravování,

ve kterých lze nalézt určitá specifika a odlišnosti vycházející z konkrétních požadavků daného náboženství.

Souhrn

Hinduismus je charakterizován rozmanitostí s jednotnými prvky procházejícími různými tradicemi. Nejvýznamnější z mnoha bohů jsou Brahma, Višnu a Šiva. Náboženství je nejvíce rozšířeno na Indickém poloostrově. Ayurveda je tradiční indické lékařství, jehož podstatou je zajištění rovnováhy těla a duše. Léčba je zaměřena na obnovení rovnováhy pomocí životních a stravovacích návyků, podávání léků a preventivních opatření. Strava je velmi různorodá a aromatická. Zakázáno je hovězí maso.

Buddhismus je nauka o poznání věcí, tak jak jsou a vychází z učení jeho zakladatele Siddharty Gautamy. Hlavní myšlenkou je, že život je utrpení a cestou z něj je osvícení. Buddhistické vyznání je rozšířeno v oblasti jihovýchodní Asie. Tělo je považováno za dočasnou schránku duše a mělo by se o něj pečovat cvičením, stravou, režimem meditací a také otužováním. K léčbě se používají bylinné přípravky. Západní léčba není odmítána. Strava je spíše vegetariánská a jsou využívány rostlinné analogy masa (např. tofu). Hovězí maso, maso velkých a také exotických zvířat včetně vnitřností není konzumováno.

Judaismus je první velké monoteistické náboženství. Všemohoucí a všudypřítomný Bůh – Stvořitel má osobní vztah ke svému lidu. Mnoho židů žije v Severní Americe a v Izraeli. Židé jsou přesvědčeni o tom, že každý okamžik života je vzácný. Jsou povoleny léčiva a procedury ke zlepšení a prodloužení a života. U novorozených chlapců je prováděna obřízka. Tradiční židovská kuchyně je košer, tzn. čistá dle židovských předpisů. Židé nesmí jíst dohromady maso a mléčné výrobky. Vepřové maso a korýši jsou zakázáni.

Křesťanství má základ v judaismu. Ježíš vykoupil svou smrtí na kříži lidské hříchy a zmrtvýchvstáním dokázal, že je syn Boží. Křesťanství je široce rozšířeno. V léčbě západního typu mi nejsou známa omezení. Pacient musí být informován o svém stavu a průběhu léčby. Nejsou doporučena dietní opatření, s výjimkou střídmosti.

Islám je založen na nesmlouvavém monoteismu. Bůh (Alláh) je nesmlouvavý, věčným a všemohoucí a jeho prorok je Muhammad. Islám se rozšířil z Arabského poloostrova a jihozápadní Asie do severní Afriky a Indonésie. Je zde dlouhá lékařská tradice, z níž vychází západní medicína. Tradiční lékař (Hakím) využívá bilinnou medicínu, homeopati, chiropraxi apod. Muslimům je zapovězena konzumace vepřového masa a alkoholu.

Summary

Hinduism is characterized with a variety of uniform components passing through different traditions. Of the many gods, the most important are Brahma, Vishnu and Shiva. Religion is the most widespread of the Indian peninsula. Ayurveda is a traditional Indian medicine, which in essence is a balance of body and soul. Treatment is aimed at restoring the balance by living and eating habits, medication and preventive measures. Food is very diverse and aromatic. Beef is prohibited.

Buddhism is the science of cognition the things as they are, and based on the teachings of Siddhartha Gautama founder. The main idea is that life is suffering and the way out of it is enlightenment. Buddhist belief is widespread in Southeast Asia. The body is considered to be a temporary envelope of soul and should be treated with care by exercise, diet, meditation régime and becoming hardened. The treatment uses herbal preparations. Western treatment is not denied. Diet is more vegetarian and vegetable meat analogues (eg. tofu) are used. Beef meat, meat of large and exotic animals, including guts is not consumed.

Judaism is the first major monotheistic religions. Omnipotent and omnipresent God - The Creator has a personal relationship with his people. Many Jews live in North America and Israel. Jews are convinced that every moment of life is precious. Medicines and treatments to improve and extend the life are permitted. Circumcision of newborn boys is performed. Traditional Jewish cooking is kosher, i.e. according to the Jewish dietary law. Jews must not eat meat and dairy together. Pork and shellfish are forbidden.

Christianity has its foundation in Judaism. Jesus redeemed through His death on the cross human sins and by resurrection proved The Son of God. Christianity is widespread. I am not aware of any limitations in the Western Treatment. The patient must be

informed about his or her condition and about a course of treatment. There is not any recommended diet, except moderation.

Islam is based on uncompromising monotheism. God (Allah) is an uncompromising, eternal and almighty, and Muhammad is his prophet. Islam is spread from the Arabian Peninsula and Southwest Asia to North Africa and Indonesia. There is a long medical tradition, from which the western medicine comes out. Traditional physician (Hakim) uses herbal medicine, homeopaths, chiropractic, etc. Muslims must not eat pork and drink alcohol.

Seznam použité literatury

- 1 PARTRIGE, Christopher. *Lexikon světových náboženství*. Praha: Slovart, 2006. 495 s. ISBN 80-7209-796-2.
- 2 BARRETT, David V. *Sekty, kultury & alternativní náboženství*. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1998. Část první - Pozadí, s. 418. ISBN 80-240-0066-0
- 3 TYLER HITCHCOCKOVÁ, Susan; ESPOSITO, John L. *Zeměpis náboženství; Kde žije Bůh, kudy kráčejí poutníci*. První. Praha : Euromedia Group, k.s. - Knižní klub, 2009. 416 s. ISBN 978-80-242-2524-1.
- 4 Ministerstvo zahraničních věcí ČR – *Indie – základní informace o teritoriu*, Praha, [on-line], [cit. 11. 5. 2010], Dostupnost z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asiie/indie/index.html
- 5 Department of Ayurveda, Yoga & Naturopathy, Unani, Sikha and Homeopathy (AYUSH), Ministry of Health & Family Welfare, Govt. of India – *About the Systems – Ayurveda*, New Delhi, [on-line], [cit. 11. 5. 2010], anglicky, Dostupnost z: <http://indianmedicine.nic.in/ayurveda.asp>
- 6 Kolektiv autorů. *Komunikace s cizinci při poskytování zdravotní péče a respektování jejich transkulturní/multikulturní odlišnosti v rámci českého právního řádu*. První. Ostrava: Repronis, 2003. 120 s. ISBN 80-7042-344-7.
- 7 *Bible: Písmo svaté starého a Nového zákona*. Druhé katolické vydání. Praha: Zvon, 1991. 1296 s. ISBN 80-7113-009-5.
- 8 Going To China - Chinese Travel and Tourism Resource – *Buddhist cuisine* [online]. 17. září 2008 [cit. 2010-05-20], anglicky. Dostupnost z: http://www.goingtochina.com/food/Buddhist_Cuisine.htm.
- 9 Crane Laura, Medhunters.com - Articles – *Religion and Healthcare* [online]. 1996 - 2010 [cit. 2010-05-20], anglicky. Dostupnost z: <http://www.medhunters.com>.
- 10 STEIGEROVÁ, Klára. *Dnešní křesťanství. Zápas o duši* [online]. 1992, číslo 20, [cit. 2010-05-26]. Dostupnost z: http://www.hcjb.cz/Zapas_o_dusi/20/zodc2003.phtml.
- 11 Graham Tomlin: *Sedm hlavních hříchů a jak je překonávat*; Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009; ISBN 978-80-7195-249-7

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozšíření hlavních náboženství ve světě